

31. årgang nr. 1 - 2005 (102)

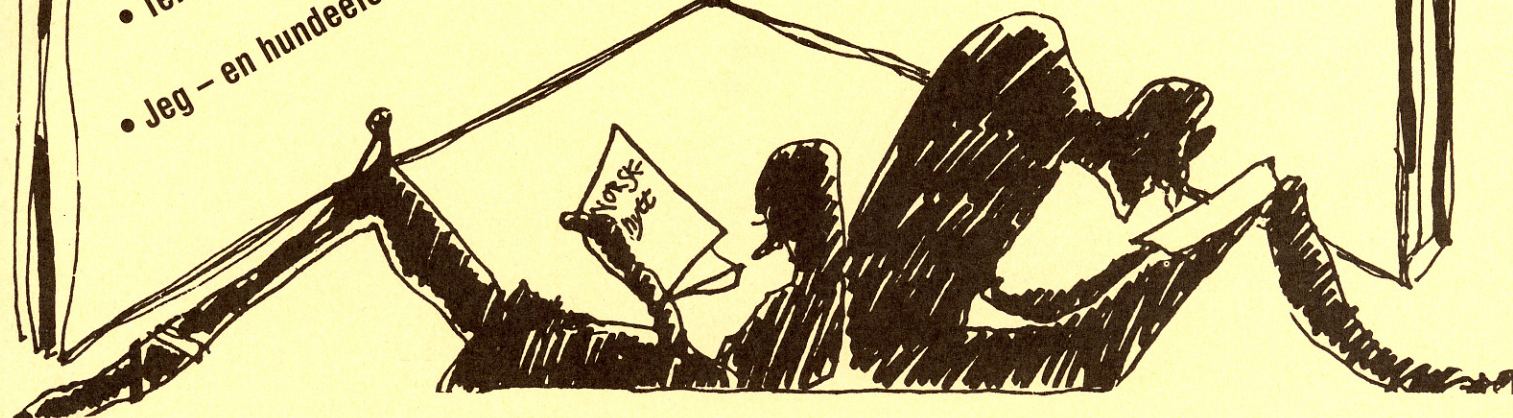
— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- Eventyret om hvorledes aa ble til å
- Når ordene ikke kommer
- På besøk hos Ingvar Ambjørnsen
- Pengesedlene forteller litteraturhistorie
- Hvor ligger Norges eldste gate med kvinnenavn?
- Tema: Bøker og lesing
- Jeg – en hundeeier

- Elevdikt – “Der er jo diktet”
- Gleder med dagbok
- Norskkryst, nynorsk 1 - 2005
- Norskkryst, bokbål 1 - 2005
- Tentamensoppgaver i norsk
- Forelsketdikt – Somledikt
- Syng og skriv: Kor bitte lite treng ein til –

REDAKTØR: JON HILDRUM, NAMSØS

Norsknytt har internettside
www.norsknytt.no

NORSKnytt

E-post: post@norsknytt.no

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

Hovedsiden
om NORSKNytt
Abonnement
Våre lydkassetter

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/99 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENDE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-
Årgang 2001:	«Norsknytt 1/01, 2/01, 3/01 og 4/01»	200,-
Årgang 2002:	«Norsknytt 1/02, 2/02, 3/02 og 4/02»	200,-
Årgang 2003:	«Norsknytt 1/03, 2/03, 3/03 og 4/03»	200,-
Årgang 2004:	«Norsknytt 1/04, 2/04, 3/04 og 4/04»	200,-
STORKRYSS A3-format (til opphenging der folk samles)		kr. 25,- pr. stk.

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

**Send bestilling til: NORSKNYTT
PB 303
7601 LEVANGER**

Ønskes et større antall av
enkelte hefter, be om
pristilbud.

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 440,- PR. ÅR.

NR 1 - 2005 (102)

FEBRUAR

31. ÅRGANG

Verdensrekord i rettskrivningsendringer

Vi har gått inn i nasjonens store jubileumsår. I 2005 blir det tatt mange tilbakeblikk, sikkert også på emner som har med språk å gjøre. Av språkhistoriske særegenheter vil vi feste oss ved at vi her i Norge, i løpet av de siste 100 åra, har hatt 10 omfattende rettskrivningsreformer pluss mange enkeltforandringer. Det er antakelig verdensrekord.

Rettskrivningsendringer har alltid vakt interesse, og diskusjonsbølgene har gått høgt. Dette gjelder særlig når språkrådet foreslår å fornorske skrivemåten på lånord. Få kan vel i dag tenke seg å gå tilbake til skrivemåtene trawl (trål), jargon (sjargong) og crawl (krål). Nyere fornorskninger som kløtsj (chluch), enket (enquete) og skuter (scooter) har glidd lett inn i språket vårt. Språkrådet ønsker å gi slike ord en skrivemåte som samsvarer med norsk uttale.

Lærerne som skal rette elevenes skriftlige arbeider, må holde seg oppdatert. Mange valgfrie former er jo tillatt. Det er tidkrevende å bla i aktuelle ordlister. En samvittighetsfull nynorsklærer må slite ut minst en Hellevik (ordliste) om året, sies det. Selv om elevene bruker datamaskin med retteprogram når de skriver, har de behov for ei aktuell ordliste! Derfor lønner det seg å øve på å bruke ordlista. Se sidene 14 og 15.

Ei bok som begynner straks En gave til nynorsken

"Har du ei bok som begynner straks?" spurte en ung leser. Bibliotekaren fant fram "Skammarens dotter" av Lene Kaaberbøl, den første boka av fire i den nye danske fantasyserien om skammerne. Her begynner spenningen i første setning. Ellers er vi vant med å kjede oss igjennom de 2 - 3 første kapitlene. Serien er oversatt til et friskt og kraftfullt nynorsk av Øystein Rosse, som har fått Kulturdepartementets oversetterpris for denne innsatsen. Serien passer utmerket til opplesing.

En skammer er et menneske som får andre til å se sine ugjerninger og skamme seg, bare ved å se dem rett inn i øynene. Denne magiske evnen kan brukes både til det onde og til det gode. Det går tydelig fram i bøkene. Handlinga i bøkene foregår på klassisk vis i et ubestemmelig middelalderlandskap med små landsbyer, borger og slott. Hovedpersonen, Dina, forteller historiene. Bøkene er solgt til 18 land, og det foreligger planer om filmatisering. Serien er gitt ut på Det Norske Samlaget og er en gave til nynorskundervisninga.

Kryssordvinnere 4 – 2004

Nynorsk

Ole Stenhaug, 10 B, Fjell ungdomsskule, 5353 Straume
Jonny Dyrdal, 10 A, Selbu ungdomsskule, 7580 Selbu
Marit Svingen, 9 D, Stokkan ungdomsskule, 7500 Stjørdal
Espen Karlsen, 10. Moldjord skole, 8810 Moldjord

Bokmål

Jon Kristian Skaaland, 7 B, Sjøstrand skole, 4623 Kristiansand
Ragnhild Aarvik, 10., Kinsarvik skule, 5782 Kinsarvik
Christine L. Lunden, 9 C, Sande ungdomsskule, 3070 Sande
Maria Jensen, 8 E, Sortland ungdomsskule, 8401 Sortland

*Vi takker for kryssordløsninger fra mange skoler.
Velkommen med nye kryssordløsninger.*

Eventyret om hvorledes AA ble til Å

Det var en gang en bokstav som var så lei seg seg fordi den skilte seg ut fra alle de andre i alfabetet. Han het å, men ble skrevet med to aa'er. I tillegg stod han alltid sist i den lange alfabetrekken. Derfor reiste han den lange veien til rettskrivningsnevnden av 1917 for å klage. For det var den nevnden som bestemte over bokstavene til lands, må vite.

"Jeg har det så ille, så ille!" sutret han.

"Hva er det som plager deg da?" ville rettskrivningsnevnden av 1917 vite.

"Jeg er urettferdig behandlet – på flere måter" sukket aa. "Før det første har jeg alltid blitt satt sist i alfabetet. Det er ille alltid å stå på sisteplass," jamret han. For han var en stor sytekopp, må vite.

"Ja, ja," trøstet rettskrivningsnevnden av 1917. "Noen må stå sist i en rekke, skjønner du. Det kan vi dessverre ikke vi gjøre noe med. Men er det andre ting som plager deg?"

"Det verste tør jeg nesten ikke si," hvisket aa med gråtkvalt stemme.

"Til oss kan du si alt som det er. Vi er til for å hjelpe, hvis det er mulig," forsikret rettskrivningsnevnden av 1917. "Vi har forandret mye i språket her til lands før."

"Da vil jeg bare spørre: Hvorfor må jeg drasse på to bokstaver når alle de andre i alfabetet har bare en bokstav?" Aa nærmeste hulket av selvmedlidelse.

"Se det var et godt spørsmål," svarte rettskrivningsnevnden av 1917. "Det skal vi ta opp i vårt første møte." Rettskrivningsnevnden slo sammen den store språkprotokollen sin så kraftig at støvet føk og forkynte: "Kom igjen om en måned, du aa. Vi skal se hva vi kan gjøre."

Da aa en måned senere møtte rettskrivningsnevnden av 1917, forkynte den høytidelig:

"Etter klage fra aa har rettskrivningsnevnden av 1917 besluttet at aa skal bli til en bokstav slik som de andre bokstavene i alfabetet. Det gjøres på den måten at aa trekker den bakerste a over sitt hode og forminsker den til en ring. Da blir aa til å.

Mens bokstaven i bare har en liten prikk over sitt hode, får du en vakker ring."

Det var aa godt fornøyd med. Slik gikk det til at aa i 1917 ble til å – og har senere vært slik.
J.H.

Eleven sitter og biter i blyanten, kommer ikke videre

Når ordene ikke kommer

Alle har opplevd det, både store og små skribenter. Det sier stopp, ordene vil ikke komme. Det er foreslått mange rådgjerder. Til og med de store forfatterorganisasjonene holder kurs for sine medlemmer der dette sentale problemet står på dagsordenen.

I skolen er problemet velkjent. Elevene sitter og biter i blyantene sine – eller vrir seg framfor datamaskina: – Finner ikke på noe mer å skrive. Da har vi sagt til elevene: – Du får skrive det til noe annet kommer. Så skriver elevene: Finner ikke på noe mer å skrive om. Finner ikke på noe mer å skrive om.

– Ikke løft blyanten fra papiret, men skriv videre, maser læreren. Elevene skriver setninga si om igjen og om igjen. Men plutselig kommer det: – I går fikk katta vår fem unger. Så er den skapende skrivinga i gang igjen. Men det hender også at det ikke løsner, orda vil fremdeles ikke komme. Hva gjør vi da?

Gi hverandre respons

Mye kommer an på situasjonen eleven er i. Elevene kan danne små responsgrupper. De leser sine uferdige utkast for hverandre. Gruppen gir positiv respons. Dvs. at gruppemedlemmene noterer positive momenter under hver opplesning og gir forfatteren denne responsen. Forfatteren noterer momentene uten å kommentere dem. Dette er kjente delarbeidsmåter fra den prosessorienterte skrivemetodikken. En slik respons kan bidra til at forfatteren ser teksten sin på en ny måte, noe som gir impuls til å arbeide videre. Responsen kan også omfatte forslag til nye momenter som teksten kan inneholde. Ingen har under responsen lov til å komme med negative ytringer om disse forslagene. Forfatteren noterer, men avgjør selvsagt selv hva hun/han vil bruke i teksten sin. Det er viktig at spillereglene følges under responsgivingen. Etter en responsgiving arbeider hver av elevene med sine tekster i en periode. Dersom det er ønskelig, kan flere responsrunder holdes.

Hva gjør de store forfatterne når det stopper opp?

Novellemesteren Johan Borgen hadde skrivemaskiner med påbegynte tekster i stående rundt om i huset. Når det stoppet opp ved en av dem, gikk han til en annen og møtte teksten som stod der med friske øyne. Han passet dessuten på at han aldri gikk fra en tekst når han hadde avsluttet et kapittel, men skrev alltid noen ord på neste kapittel. Da var det enklere å ta opp tråden når han kom tilbake.

Astrid Lindgren satte seg i skumbad, andre sier at de går på do og er der lenge. Atter andre forteller at de går en tur. Særlig nyttig er det å gå i ulendt og kronglet terreng, sies det. Da må de konsentrere seg så sterkt om hvor foten skal settes at tanken på skriveproblemer kobles helt ut. Kjell Askildsen liker å sitte på kafe og skrive. Det samme gjør Margit Sandemo.

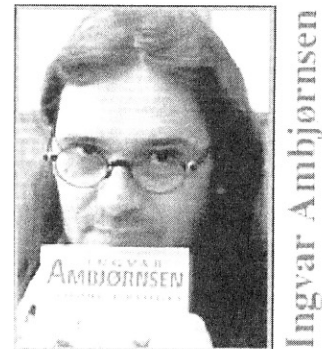
Avkobling er hovedsaken. Gjør noe helt annet. Forfatterne vet at “skrivestoppen” kommer. Slik er det i dette yrket. Hver enkelt har funnet fram til sine spesielle teknikker for å overvinne denne plagen.

Det er nyttig å snakke med elevene om dette. At det stopper opp nå og da, er helt normalt.

På besøk hos Ingvar Ambjørnsen i Hamburg

Ingvar Ambjørnsen (født i 1956) måtte ha fred til å skrive. Derfor flyttet han i 1985 fra Norge til Hamburg der han nå bor sammen med sin tyske kone Gabrielle Haefs. Her trives han godt. Norsknytt deltok nylig i en reise til Hamburg der Ambjørnsen tok imot oss. Han leste fra sine bøker, fortalte om sitt litterære arbeid, svarte på spørsmål og ga oss smakebiter fra boka som han nå arbeider med. Tittelen vil kanskje bli "Vingeslag ved andedammen". I likhet med "Innocentia Park", som ble utgitt høsten 2004, vil også den kommende boka foregå i Tyskland. Den litterære helaftenen med Ambjørnsen som vert, ble en hyggelig og interessant opplevelse.

Ambjørnsen er en produktiv forfatter. Siden han i 1981 debuterte med romanen "23-salen", har han gitt ut nærmere 40 bøker. Ambjørnsen ble tidlig interessert i bøker. Heime i fødebyen Larvik, var han en ivrig lesehest. Allerede som 14-åring var han fast bestemt på å bli dikter. De to store litterære forbildene hans var Jens Bjørneboe og Knut Hamsun. Ennå i dag har Ambjørnsen alltid en av Hamsuns bøker fremme. Særlig skoleflink var Ambjørnsen ikke. Innholdet i stilene hans var bra, men rettskrivningen var dårlig. Han fullførte ikke videregående skole.

Refusert som lyriker

Han hadde mange strøjobber, noe som skaffet ham innsikt i mange miljøer. Dette fikk han nytte av i forfatterskapet senere. På 1970-tallet skrev han en rekke diktsamlinger. Den ene dårligere enn den andre, i følge han selv. Alle ble refusert av forlagene. Til slutt ga han ut ei diktsamling på eget forlag, men salget gikk dårlig, selv om han selv forsøkte å selge bøkene på gata. Han ga opp lyrikken og begynte å skrive romaner. Etter debutboka i 1981, ga han ut ei bok i året fram til 1986 da han slo igjennom med romanen "Hvite niggere". Miljøet i denne boka er likt med forfatterens ungdomsmiljø.

Ikke flere bøker om Pelle og Proffen

Med bokserien om Pelle og Proffen (1987 - 1995) har Ambjørnsen tent lesegledden hos mange ungdommer. I disse bøkene tok han opp aktuelle samfunnsproblemer, og skrev drivende spennende i en muntlig stil som traff ungdommene. Et par av bøkene er filmet, og flere har kommet som lydbøker.

Det var en ren tilfeldighet som gjorde at Ambjørnsen begynte å skrive ungdomsbøker: På hytta manglet han lesestoff. Det eneste han fant, var gamle Hardyguttbøker. Han ble sjokkert over hvor dårlige de var. Han bestemte seg for å gi ungdommen bedre lesestoff. I motsetning til Hardyguttene lar Ambjørnsen Pelle og Proffen vokse og utvikle seg. Han skildrer taperne i samfunnet og står på deres side. Han skaper skikkelser som vi tror på.

Ambjørnsen har fått utallige oppfordringer fra ungdom om å skrive flere bøker om Pelle og Proffen. Men det kan han ikke. Han kjenner for lite til miljø og språk i aktuelle kretser i dag, sier han.

Men barnebokserien Samson og Roberto vil han fortsette med. Elling er den mest kjent figuren i Ambjørnsens persongalleri. I de siste åra er det laget både filmer og teaterstykker der Elling er hovedperson. Flere bøker om Elling kommer ikke, Ambjørnsen har gått lei av Elling.

På Ambjørnsens offisielle hjemmeside får skoleelever svar på spørsmål om hans bøker og liv. Hit strømmer spørsmålene inn. Hjemmesiden er informativ og god. Den kan absolutt anbefales.

Svarene som Ambjørnsen gir, er kortfattede og interessante. Ambjørnsen er kritisk til norsklærernes analyser og jakt på hemmelig budskap i tekstene. Denne aktiviteten bidrar til å drepe leselysten, mener Ambjørnsen. Han har vekket lesegledden hos mange og har fått en rekke priser for diktingen sin.

Moro med rim og rytme

Rim og rytme er nytelsesmidler. Gleden ved å bruke disse midlene blir større når vi nyter dem sammen andre. Nedenfor står noen korte og litt lengre tekster som egner seg for framføring, gjerne med bruk av rytme- og musikkinstrumenter til. Veksling mellom solo-stemmer og talekor gir god virkning. Sett gjerne fraserings tegn på tekstene, det gir variasjon i framføringen.

Tallregle

SNESET FULLT

Det var en gang 1 mann
med godt 2 i.
Han var sterk som 3
og ville aldri 4.

Han hadde 5 brødre
og var selv den 6-te.
Han hette 7-er 8-sen,
bodde ved 9-len
og hadde god 10.

Han satt ofte ved 11-bredden
og så på 12-erne.
Det var nokså 13-de
å sitte der hver 14-de dag
med sin 15-årige sønn.

Det var nå 16 år siden
han som 17-årig gutt
satt inne for 18-de gang
på nummer 19
for 20-ri.

PØLSA

Alt har ein ende,
pølsa har to.
Pannkaka ingen,
men lell er ho god.

BAKE

Det er ille å bake,
men ikke få smake.

TAKK

En får ta det en får
og si takk før en går.

FÅR

- Får får får?
- Nei, får får
ikke får.
Får får lam.

VESTEN TIL BESTEN

Mel.: Blant alle lande -

Blant alle vester i øst og vest
var bestevesten til Besten best.
Den kjøpte Besten i ville vesten
- til beste-vest.

Men bestevesten i høst gikk vest
da den hang ute i vestablest.
Tenk prestehesten åt bestevesten
- sånt hestebest.

Nå ha ´kke Besten nå ´n vest til fest.
Han hater presten sin hest som pest.
Så nå går Besten på sokkelesten
- i nest best vest.

Den slagferdige tykksaken Aslak (Limerick)

Tykksaken Aslak fra Bandak
slo til et slag-ur som brakk-sprakk.
- Ja, saken er klar,
jeg slo i forsvar.
For uret slo først! sa Aslak.

J.H.

Ei bokstav-regle FRANTSEN

Fritjof Fredrik Frantsen
født franskmann
flink fisker fra Fredrikstad
fisket forrige fredag før fjorden frøs
femhundrefemogfemti finfine flyndrer.
Fangsten forsvant forferdelig fort
for Fredrikstadfruene fant fisken fortreffelig.
Frantsen fortsatte fangsten.
Fiskeriet fikk fortsatt fine fremgang.

Tekstene er språklig tilrettelagt av redaktøren.

KNUT

Det satt ein Knut
og knaut ein knut.

Da kom n`Knut
og sa til n`Knut:
"Kva gjer du, Knut?"

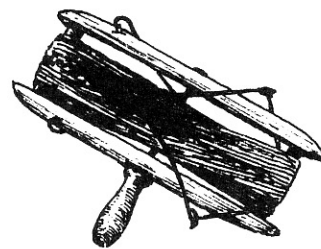
"Eg knyt ein knut,"
sa `n Knut til n`Knut
- og knaut ein knut.

RØYSKATT-REGLE

"Du Rusken,"	Og Rusken
sa Rasken,	drog fisken
"sjå fisken	av disken
på disken.	bak brisken.

Ta risken,	"Grisken,"
du Rusken,	sa Rusken
få fisken	da Rasken
av disken."	åt fisken.

Anders Havneld

Hvor ligger Norges eldste gate med kvinnenavn?

Kanskje i Namsos? Da byen ble grunnlagt i 1845, ga byens far, lensmann Jørgen Johs. Havig, ei av hovedgatene navnet Meyersgaten. I 1925 ble navnet endret til Abel Meyers gate; samme navn har den også i dag. Gata var oppkalt etter Abel Margrete Hammond Meyer (1706 – 1787) født i Trondheim. Hun er antakelig den rikeste personen som har levd i Namdalen.

Abel Meyer overlevde to ektemenn og døde barnløs. Da eiendommene hennes skulle auksjoneres bort i 1787, omfattet disse 28 tettekskrevne sider i auksjonsprotokollen. Auksjonsbeløpet kom på 34 676 riksdaler. Abel Meyer brukte makten sin på en klok og konstruktiv måte og skapte handel og virksomhet til gagn for samfunnet og menneskene rundt seg, står det i omtalen av henne. Bare 272 norske gater og veier har navn etter kvinner. Nesten 4 000 har fått navn etter menn. Dette viser en undersøkelse som tidsskriftet Hus og Bolig har gjennomført. Undersøkelsen viser også at 93,2 prosent av veiene og gatene er kalt opp etter virkelige personer. Resten har navn etter fiktive (oppdiktede) personer som for eksempel Ole Brumms vei i Oslo, An-Magritts veg i Trondheim, Kvennavikagata i Steinkjer og Gullivers vei i Tønsberg.

Forfatteren og kvinnesakskvinnen Camilla Collett står på veg- eller gateskilt i 14 kommuner. Like etter følger Sigrid Undset, Sonja Henie og Hulda Garborg. I sju byer og tettsteder er ingen veg eller gate oppkalt etter kvinner. Hvordan er situasjonen på heimplassen din?

*Populær kvinne
på veiskilt.*

Polfarer, fredsprisvinner og forfatter Fridtjof Nansen har fått navnet sitt på flest gateskilt i Norge, hele 31. På andre plass kommer polarfarer og forfatter Roald Amundsen. Deretter følger dikterne Henrik Wergeland, Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson, nasjonalskalden.

Gatenavnskomiteene rundt om i landet viser stor språklig fantasi. I Malvik finner vi et helt orkester på skiltene, for eksempel Tubavegen, Basunvegen og Harpestien. I Trondheim florerer blomsternavnene, byen er derfor blitt kjent som blomsternavnbyen. Bergen har ry som villdyr- og fuglenavnbyen og Oslo som planetbyen. Positive navn som Forhåpningen og Forsøket finner vi i Tromsø, her har de også Nøysomheten og Nordavinden. De andre himmelretningene bor det også folk i her. I Oslo ligger ikke bare Problemveien, men også Motbakkene og Unnarennet. I Bodø har vegnavnene Tverrliggeren, Sprinten og Vinkelen, her finnes også Kleggveien og Museveien. Norsknytt tar gjerne imot morsomme veg- og gatenavn. Postadressebok for Norge inneholder mange veg- og gatenavn.

Noen steder har kommunen innført den gode skikken å gi en kort personopplysning under personnavnet på skiltet. På gateskiltene i Roald Amundsens gate i Oslo står det med små bokstaver: polarfarer, Sydpolen 1911. Etter hvert som flere skilt får slike undertekster, blir det spennende og lærerikt å studere gateskiltene. Mye god lokal- og allmennkunnskap kan spredes på den måten.

Veg- og gatenavna utgjør en viktig gruppe stadnavn i Norge. Ingen annen navnegruppe vokser så raskt som denne gruppen, for når byer og tettsteder utvides, blir det behov for nye veg- og gatenavn. Det er verdifullt for lokalsamfunnene at slike navn får lokal tilknytning. Navna gir oss ei påminning om næringsliv, natur, politikk, historie og kulturliv i lokalmiljøet.

Lokalkunnskap styrker tilhørighetsfølelsen i ei travel og rotløs tid. Det er også viktig at skolene engasjerer seg når gater og veger skal få navn. Be om å få tilsendt sakspapirene som sendes til gatenavnskomiteene. Studer kart og dokumenter og kom med forslag til nye veger og gater.

Løft blikket og ta en kikk på skiltene når du ferdes ute. Det er lærerikt og tankevekkende. Fins det her i landet noen gate som fikk navn etter ei kvinne før 1845, tro? Det vil Norsknytt gjerne vite.

Pengesedlene forteller litteraturhistorie

Pengesedlene er svært viktige for folk, men få legger merke til hva som står på dem, bortsett fra tallet som viser kronebeløpet. Norske pengesedler viser bilder av kjente norske personer. På de nyeste sedlene ser vi også bilder og symboler knyttet til denne personens liv og virke. Ofte er norske forfattere avbildet på pengesedlene.

På den nyeste serien pengesedler, serie 7, som består av fem ulike sedler, er norske forfattere hovedmotiv på to av sedlene: Peter Christen Asbjørnsen (på 50-seddelen) og Sigrid Undset (på 500-seddelen). Hva er navnene på de tre andre personene som pryder de nyeste norske pengesedlene?

P. Chr. Asbjørnsen og vannliljer på 50-seddelen

Peter Christen Asbjørnsen er avbildet på hovedsiden av den grønne 50-seddelen i serie 7 som kom i 1996. Baksiden viser vannliljer på et tjern. Asbjørnsen som er mest kjent for innsamling av folkeeventyr og sagn, var også kokebokforfatter og biolog. Hvem samarbeidet han med om innsamling av norske folkeeventyr?

6. utgave av 50-seddelen viste bildet av Aasmund Olavsson Vinje på hovedsiden. Dette var den første ordinære pengeseddelen med nynorsk tekst. Fristen for innløsning av "Vinjeseddelen" er 2008. Hvilken pengeseddel fra serie 7 har nynorsk tekst? Nevn en sang som Vinje har skrevet teksten til.

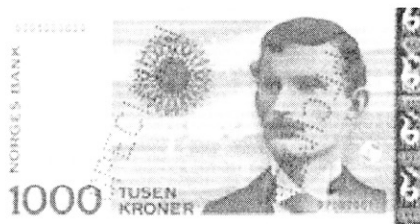
Sigrid Undset og kransen står på 500-seddelen

500-seddelen som har brunt trykk på flerfarvet bakgrunn, viser på hovedsiden (avers*) et bilde av den unge Sigrid Undset. Rosetten til venstre tar utgangspunkt i en av hennes blondekrager. På baksiden av seddelen (revers*) ser vi i sentrum en krans av hveteaks og villroser. "Kransen" er som kjent første bok i trilogien om Kristin Lavransdatter. Sigrid Undset fikk i 1928 Nobelprisen i litteratur for denne trilogien. Undset bruker kransen som symbol for verdslig og åndelig kjærlighet. Som bakgrunn for kransen ser vi et åklemønster fra Gudbrandsdalen. I vannmerket er det avbildet et dobbeltkors.

Den første kvinnen som fikk sitt bilde på en norsk pengeseddel var Camilla Collett. Hun står på den 6. utgaven av 100-seddelen fra 1979, den er gyldig til 2008. Hvilken bok er Camilla Collett mest kjent for?

Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen har vært avbildet på to utgaver av norske pengesedler. Bildet av Bjørnson stod på 50-kroneseddelen som ble utgitt i 1966 og 1950. Ibsen pryder 1000-kronesedlene som ble utgitt i 1975 og 1949. På 100-kroneseddelen fra 1962 ser vi bilde av Henrik Wergeland. Denne seddelen har Oscar Wergelands maleri av riksforsamlingen på Eidsvoll som baksidemotiv.

Pengesedler er samleobjekter akkurat som mynter og frimerker. Notafili er fremmedordet for seddelsamling.

*Avers er fagordet for hovedsiden på mynter og pengesedler. Revers er baksiden.

Å skrive er et håndverk

Å skrive er et håndverk, akkurat som å sy eller snekre. Du må lære deg arbeidsmåtene. Dess mer du praktiserer, dess flinkere blir du.

Når du skal lage noe på sløyden, må du ha materialer. Videre trenger du ei arbeidstegning og instruksjon. Ved hjelp av forskjellig slags verktøy bearbeider du materialene slik som arbeidstegninga viser. I tillegg får du rettledning og gode råd undervegs. Til slutt finpusser du den ferdige gjenstanden. Kanskje maler og dekorerer du produktet også, slik at det får et personlig særpreg.

Skrivearbeidet er også en slik prosess der flere arbeidsoperasjoner eller faser leder fram til et ferdig produkt. (Hver skriver må etter hvert finne fram til en arbeidsmåte som passer for henne/han). Her er et eksempel på en enkel arbeidsgang:

1.	Forarbeid (idefase)	Tenke, lese, undersøke, oppleve, samtale, samle stoff.
2.	Utkast	Sette opp en plan for skrivinga, skrive ned idéer, formulere tanker og hendinger.
3.	Første bearbeiding	Plassere stoffet i en naturlig rekkefølge, endre og forberede. Skrive teksten sammenhengende.
4.	Andre bearbeiding	Granske innhold og språk. Luke bort "tomme" ord og setninger, finne presise formuleringer. Lese korrektur.
5.	Sluttprodukt	Teksten renskrives og publiseres. (Med publisering menes her at andre får lese det du har skrevet.)

HUSK: Det er alltid verdifullt å samarbeide med andre mens du arbeider med en tekst. Les opp dine forsøk, spør om råd. Det er også fin trening å skrive en tekst sammen med andre nå og da.

Skrivetrening – skriv korttekster

En som skriver må trene på skriving, akkurat som en idrettsutøver trener på sin idrettsgrein. Det kan være nødvendig å spesialtrene på enkelte faser i skriveprosessen, for eksempel startfasen. For mange har problemer med å komme i gang med skrivinga. En kan for eksempel skrive i 4 minutter om et emne – uten krav om at teksten skal ferdigskrives.

1. Skriv så mye du greier på 4 minutter om et av disse emnene:
 - I går kveld
 - I morgen tidlig
 - Dette synes jeg er viktig
 - Leseboka mi
 - Venstreskoen min
 - Bestefaren min
2. Parlesing. (Les opp teksten din for en klassekamerat, deretter hører du på hennes/hans tekst). Samtal om tekstene.
3. Skriv en ny korttekst.

Temaskrivning

På den følgende siden presenteres temaskrivning. Temaet her er bøker og lesing. Andre temaer kan være ei reise, min forening, jula, klubben min, skolen min, kommunen osv.

Temaskriving

Tema: Bøker og lesing

Arbeidet kan foregå individuelt eller i grupper. Velg blant oppgavene. Skriv i ulike sjangrer. Illustrer svarene med tegninger, farger, utklipp, symboler og lignende.

a) De beste bøkene jeg har lest

Sett opp ei liste over de beste bøkene du har lest (forfatternavn og boktitler). Plasser bøkene i alfabetisk rekkefølge etter forfatterens etternavn. Pass på at titler og forfatternavn blir rett skrevet.

b) Innholdsreferat

Skriv kort hva ei av bøkene handler om. Du kan gjerne illustrere referatet ditt med ei fargerik tegning eller to.

c) Brev

Velg ut ei av bøkene. Skriv et brev til forfatteren (adresseres til forlaget), hovedpersonen eller en av bipersonene (dikt opp adresser) og still tre spørsmål om noe i boka. (Hvorfor...? Hva syns du om...? Hvordan gikk det...? eller lignende).

d) Intervju

Velg ut en person fra ei av bøkene som du kunne tenke deg å ha et intervjumøte med. Tenk deg at du er medarbeider i ei ungdomsavis. Skriv intervjuet.

e) "Baksidetekst"

Skriv en baksidetekst til ei av bøkene. Få med en kort presentasjon av handlinga, personene og miljøet i boka. Det kan være lærerikt å studere baksidetekstene i noen av bøkene du har lest før du skriver denne teksten.

f) Forsidetegning

Tegn forsida til ei av bøkene du har lest. Du kan for eksempel ta utgangspunkt i ei viktig hendelse i boka eller du kan tegne hovedpersonen i boka slik du ser vedkommende for deg. Bruk farger og fantasi.

g) Anbefaling

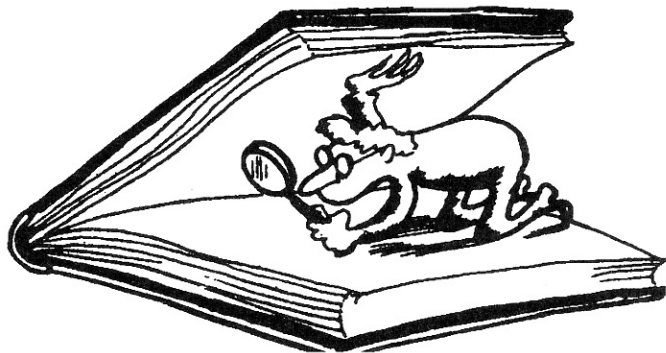
Skriv en anbefaling av en av bøkene "dine". Skriv hvorfor du syns denne boka er god. Skriv denne teksten til en kamerat (anbefal lesing) eller til skolebiblioteket (anbefal innkjøp).

h) Plakat

Lag en plakat der du reklamerer for en av bøkene dine. Bruk ulike skrifttyper og farger.

i) Leselogg

Tenk deg at du har lest første kapittel av en av "dine" bøker. Hva ville du da skrive i lese-loggen din før du leste videre i boka?

Nynorsk og bokmål

Kva er likt – kva er ulikt?

Dei to målformene, bokmål og nynorsk, er like på mange punkt. Ord og uttrykk som er vanlege i den eine målforma, kan oftast også nyttast i den andre. Det er mest i skrivemåten og bøyninga av somme ord at nynorsken skil seg frå bokmålet.

Kva er ulikt?

Vi skal her sjå på nokre tekstar og merke oss ord som har ein annan skrivemåte på nynorsk enn på bokmål:

Nynorsktekst

DET GÅR BETRE NO

Læraren: – Går det betre med deg på skolen etter at du fekk briller?

Guten: – Ja, det går betre no. Eg har ikkje fått eit einaste blåauge på ei heil veke.

Bokmåltekst

DET GÅR BEDRE NÅ

Læreren: Går det bedre med deg på skolen etter at du fikk briller?

Gutten: Ja, det går bedre nå. Jeg har ikke fått et eneste blått øye på en hel uke.

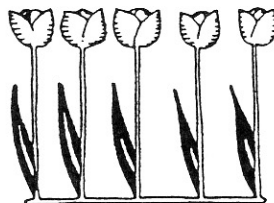
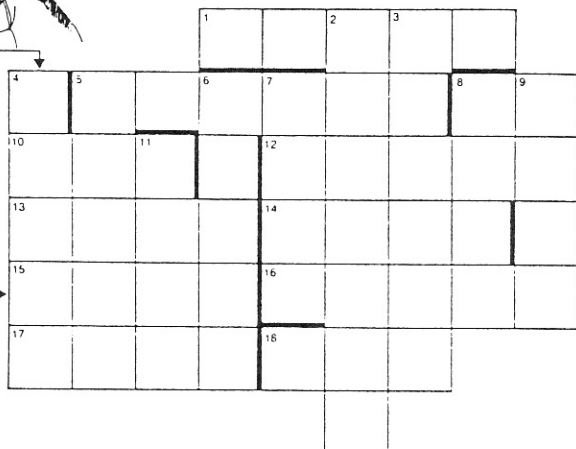
Oppgave 1

- Kor mange ord i teksten over er like på nynorsk og bokmål?
- Kor mange ord er ulike?
- Notér dei orda som er annleis på nynorsk enn på bokmål. Kva er ulikt med kvart enkelt ord?

Alle nøkkelorda (orda som skal inn i rutenettet) blir skrivne likt på nynorsk og bokmål.

Kryssord

Nynorsktekst

FIRE VEKER GÅR FORT

I avisa stod denne utlysinga: "Lær engelsk på fire veker. Send hundre kroner i dag." Under desse linjene stod det eit firmanavn og ei adresse. Ei jente sende hundre kroner og fekk ei stund seinare dette svaret: "Takk for pengane. Set i gang med lesinga straks. Hugs, fire veker går fort."

Bokmåltekst

FIRE UKER GÅR FORT

I avisa stod denne utlysingen: "Lær engelsk på fire uker. Send hundre kroner i dag." Under disse linjene stod det et firmanavn og en adresse. En jente sendte hundre kroner og fikk en stund seinere dette svaret: "Takk for pengene. Sett i gang med lesingen straks. Husk, fire uker går fort."

Oppgave 2

Notér dei orda som er annleis på nynorsk enn på bokmål. Kva er ulikt med kvart einskilt ord?

Vassrett

- Hovdyr ("stripehest")
- Hund
- Alfabetnaboar
- Skogsdyr (hønsetjuv)
- Dyr i jungelen (fleirtal)
- Gutenamn
- Storfugl (hann)
- Hodyr
- Vond lukt (omvendt)
- Irritere
- Sjødyr/kommune i Oppland

Loddrett

- Bamsen
- Seletøy på hestehovudet
- Gnagar (størst i Noreg)
- Olav... (norsk konge som grunnla Bergen)
- Vis, forstandig
- Kveget, buskapen
- Svin
- Ulv

Nynorsk mini-ordliste

Dei fleste orda har lik skrivemåte på nynorsk og bokmål. I Mini-ordlista på denne sida står det ein del bokmålsord som har ein annan skrivemåte på nynorsk enn på bokmål. Skriv nynorsk-forma bak kvart av bokmålsorda. Bruk ordliste om du er i tvil.

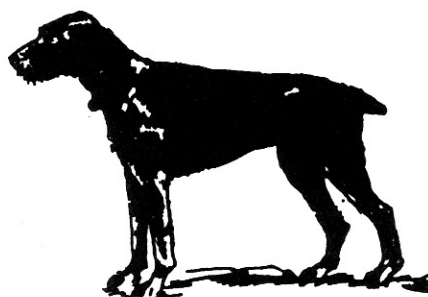
Bokmål	Nynorsk	Bokmål	Nynorsk
annerledes		nese	
brødre		Norge	
datter		regning	
dessuten		sang	
ellers		se	
en		selge	
enige		sjelden	
ett-tall		spørre	
flere		sted	
fortelle		stjele	
frokost		svømme	
gave		sykehus	
gutt		sønn	
hverandre		tegning	
hverdag		tirsdag	
hvordan		uke	
hvorfor		utenfor	
høst		velge	
ikke		vindu	
jeg		voksen	
kirke		være	
kommer		værvarsel	
lørdag		ørevarmere	
mandag		øyeblikk	
mer		Østlandet	
morgen		åpen	
måned			

Bruk nokre av nynorskorda og skriv korttekstar, for eksempel dikt, annonsar, plakatar, mininoveller osv.

Jeg – en hundeeier

**Skriv en tekst om gledene og ulem-
pene ved å være hunde-eier.**

Som momenter til teksten har elevene kommet på en rekke gleder og ulemper som noteres ned hulten til hulten:

Må mosjonere hunden

Må dressere hunden

Må skaffe mat til hunden

Hundehår overalt

Mange gleder sammen med hunden

Hunden kan ødelegge og skade personer og ting

Morsom å ha med på turer

Jakthund

Renhold

Godt selskap

Vakthund

Lærerikt for eieren

Forhold til naboene

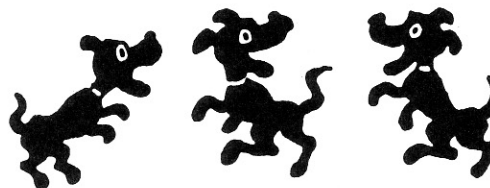
Kontakt med andre hundeeiere

Mye uro

Vanskelig å fra på ferie med hunden

Hunden dør

Kommer du på flere punkter?

Oppgave:

1. Du skal ordne de punktene som er notert ovenfor i en plussgruppe (gledene) og en minusgruppe (ulempene). (Noen av punktene kan passe både i pluss- og minusgruppen, men i teksten må du begrunne punktene nærmere)
2. Etter at punktene er ordnet, velger du ut de punktene du vil bruke, og så skriver du teksten.
3. Lag ei interessevekkende overskrift på minst fem ord. Over overskrifta skriver du hvilken sjanger du har valgt.

Emneord

I ramma nedenfor finner du noen ord som kanskje kan gi deg skriveideer. Når dere snakker om denne oppgaven, dukker det sikkert opp flere hundre ord som du kan sette inn i emneordrama. Emneorda er nyttig å ha når du skal arbeide med denne skriveoppgaven. Du velger selvsagt selv hvor mange av dem du vil bruke i teksten din.

båndtvang, hundeutstilling, tisper, dressur, kobbelt, kennel, valpesyke, kjøter, skjødehund, lydighetstrening (agility), løpetid, parring, bikkje, veterinær.

Små drypp fra lærer til lærer

Glede gir bedre læring

“Dersom en kan føle glede i møte med et emne, er jeg sikker på at det fører til en fordobling av hva man lærer per tidsenhet og til en fordobling av ønsket om å lære mer.” Dette skriver Arne Næss i sin bok “Livsfilosofi” (1998). Næss skriver også at mange elever oppfatter lærere som trøtte og bekymrede personer. Dette kan skyldes lærernes holdninger og måter å snakke på, mener Næss. “Det vil gå dårlig med dere til eksamen hvis –,” sier lærerne. Næss oppfordrer lærerne til å si: “Det vil gå strålende med dere til eksamen hvis dere –.” Noe å tenke på?

Uttaleendringer er sunnhetstegn

I ungdomsgrupper i byer i det sørlige Norge er det på mote å kutte ut kj-lyden. Fenomenet er i ferd med å bre seg over hele landet. Dette må være en talefeil, sier vi som har levd ei tid. For 20-30 år siden ble elever med slike språklige vansker sendt til logoped.

Dagens språkforskere vil ikke kalle dette en uttalefeil. Nei, her er det snakk om ei uttale-*endring*. Verken skole eller språkfolk kan demme opp for ei slik motebølge. Historien viser det. Kanskje mister vi kj-lyden! Det blir litt uvant å gå rundt juletreet og syngende: “Det sjimer nu til julefest”. Etterpå skal vi leke: “Sjerringa med staven”.

Vi kan klare oss godt uten kj-lyden, sier språkforskerne. Forholdsvis få ord i språket har denne lyden i seg, språket vil fungere bra uten kj-lyden. Vi må bare venne oss til forandringen. Ungdom bruker språket til å distansere seg fra den voksne generasjonen. Det er et ledd i frigjøringsprosessen, sier psykologene.

Forenkling og bortfall av språklyder har skjedd i mange land – uten at det har ført til store katastrofer. Vi mistet for 400-500 år siden lespelyden th som fremdeles fins i engelsk, i for eksempel ordet thing. Fra Agderdistriktet meldes det nå om ei uttaleendring når det gjelder personlige pronomen. Her heter det for eksempel: Skal jeg hjelpe du?

Vi skal ikke ergre oss over at de unge snakker norsk med talefeil, mener språkforsker Arne Kjell Foldvik. Om kj-lyden forsvinner er det et sunnhetstegn for norsk språk. Vi skal glede oss over at vi får være vitne til ei stor språkhistorisk hending, nemlig at en språklyd kanskje forsvinner. Et språk i endring er et levende språk. Det er bare språk som ikke lenger er i bruk, for eksempel latin, som ikke forandrer seg.

Likevel syns jeg det blir **sjæmpe-sjedelig** om vi mister den sjære kj-lyden vår.

Språket trenger mosjon

På grunnlag av trender går det an å si noe om språkutviklinga i framtida. Vi vil for eksempel få færre språk i verden. “Språkdøden” har pågått i lang tid. Det norske språket er ikke dødstuet, bruken er såpass solid og variert at livsbetingelsene er gode. Nye norske ord blir stadig født, ord som ikke har livets rett, blir borte. Men skal språket vårt beholde sin sunnhet, må det stadig få mosjon. Det kan vi alle bidra til for eksempel ved å bruke norske ord i stedet for fremmede ord. Dialektene som stadig gir de to målformene våre friske vitamininnsprøytninger, lever i beste velgående. Rett nok vil dialektene i distriktene bli sterkere påvirket enn før av talespråket i sine regionbyer, men de vil leve! Vi som er glad i et variert norsk språk, må videre sørge for at norsk språk brukes i mange kultursammenhenger, i litteratur, teater, debatter m.m. Det er viktig at elevene bevisstgjøres på dette feltet.

Øv med ordlista – det lønner seg

Dersom ordlista virkelig skal bli et godt arbeidsredskap for deg, må du kunne bruke den raskt og effektivt. Derfor vil du ha nytte av å ta ei øvingstime med ordlista nå og da. (Lær deg hva forkortningene i ordlista betyr.)

Ei god ordliste viser deg

1 hvordan orda skrives, 2 hvordan orda bøyes, 3 hvordan orda uttales,
4 hva vanskelige ord betyr. Dessuten bør ordlista inneholde synonymer og forklaringer.

154 sprell

sprell -et fl – *sprelling*
sprelle -a/-et/sprelle har -a/-et/sprell
sparks, kave, fekte
spreng -te har -t *splintre, bryte (opp)*
sprett -en/-et fl – *byks, jump, kast, hopp*
sprette spratt har *sprettet fare opp, skvette; spire, gro, skyte* Per spratt over gjerdet
sprette (opp) -a/-et har -a/-et *snitte, skjære opp, sløye; åpne* Liv spretta/sprettet opp den gamle blusen
spretten -t *spretne sprekk, spreisk*
sprike -te har -t *skreve; stritte*
spring -en *kran, tappekran*
springar -en dans
springe sprang har *sprunget løpe, renne, ile, fare, haste, jage, trave; sprekke, briste, revne; gå i lufta, eksplodere*
sprinkel -en fl *sprinkler, sprinklene sprosse, spile, spilde* sprinkelverk
sprinter -en fl –e[r], -ne *kortdistanseløper*
sprit -en *brennevin, spiritus*
sprosse -a/-en *sprinkel, spile, list*
sprudle -a/-et har -a/-et *stråle, sprute, velle, bruse, perle*
sprut -en skvett, *sprøyt, dusj*
sprute -a/-et har -a/-et *skvette, sprøyte, dusje*
sprø *sprett* **sprø(e)** *skjør, gal*
sprøyt -en/-et *sprut, dusj*
sprøyt -et *tøys, tull, tullprat, vrøvl, vås, tøv*
sprøyte -a/-en *hagesprøyte*
sprøyte -a/-et har -a/-et *spyle, vanne, dusje*
språk -et fl – *mål, tungemål*
spuns -et fl – *tapp*
spurt -en *sluttspurt, finish*
spurte -a/-et har -a/-et *sprinte, springe*
spurv -en
sputnik -en *satellitt*
spy -et *oppkast*
spy -dde har -dd *kaste opp, brette seg*
spyd -et fl – *spydskast*
spydlig -e *spotsk, hånlige, bitende, ironisk, giftig, infam, sarkastisk*
spyle -te har -t *skulle, sprøyte, vaske*
spytt -et fl –
spytte -a/-et har -a/-et
spæl -en *hale, spord* spælsau
spøk -en *morsomhet, skjemt*
spøke -te har -t *ha moro, skjemte, fleipe, skøye, fjase, tøyse; gå igjen*
spøkelse -et fl –er *skremt, gjenferd, gjenganger, dødning*
spørre spør spurte har *spurt be, forhøre seg, stille spørsmål, fritte, intervju, eksaminere*
spørre -en fl –e[r], -ne
spørs det spør
spørsmål -et fl – *forespørsel; sak*
spøtt ikke det spøtt = ikke det spor
spå -dde har -dd *gjette, gisse, tippe, forutsi*
spådom -men fl –mer, -mene *forutsigelse, varsel, profeti*

standart

sta **sta(e)** *stri, stiv, trassig, ubøyelig, egen, gjenstridig, steil, stivbeint*
stab -en *personale*
stabbe -en *kubbe; plugg*
stabbe -a/-et har -a/-et *humpe, stavre, vralte*
stabbur -et fl – *stabburspølse*
stabel -en *stridbuk, vriompeis*
stabel -en fl *stabler, stabelene*
stabil -t -e *stø, fast, varig, likevektig, uforanderlig, konstant*
stabilisere -te har -t *festne, konsolidere*
stabilitet -en *støhet, likevekt, fasthet*
stable -a/-et har -a/-et *legge i stabel*
stad -en fl *steder, stedene by*
stadfeste -a/-et har -a/-et *godkjenne, bekrefte, sanksjonere, tiltre*
stadie -en *steg, trinn, avsnitt, periode, stadium*
stadig -e ofte, *nesten alltid, uavbrutt, støtt, ustanselig, i ett kjø*
stadion -et fl –/er *idrettsbane*
stadium *stadiet* fl *stadler, stadia/stadiene*
stadie, periode, etappe, epoke, steg, trinn, avsnitt, fase, nivå
stadsfysikus -en offentlig lege i by
stafett -en *stafettløp, budstikke, ilbud*
stafetasje -en *dekorasjon, pynt, bakgrunn, utstaffering, utsmykning*
stafel -et fl –/er *malerstativ*
stagflasjon -en *stagnasjon og inflasjon*
stagge -a/-et har -a/-et *roe, berolige, stanse, stoppe, dempe, mildne*
stagnasjon -en *stillstand, dødvanne*
stagnere -te har -t *stanse, stoppe (opp), ikke utvikles, bli stående stille*
stake -en *stang, påle*
stake -a/-et/-te har -a/-et/-t
stakitt -en/-et fl –/er *gjerde*
stakk -en *skjørt; (høy)såte*
stakkar -en *reddhare, kujon; stympet*
stakkarslig -e *ynkelig, miserabel, pysete*
stakkato *hakkete, støtvis*
stakkånd, el **stakkåndet** -e/stakkåndede *kortpusten, andpusten, heseblesende*
stall -en
stam *stamt* **stamme**
stamme -en *rase, slekt, ætt; trelegg, stakk*
stamme -a/-et har -a/-et *være stam; stotre*
stamn el **stavn** -en *stevn*
stamp -en *balje, avskjæring*
stampe -a/-et har -a/-et *presse, trampe; pantsette*
stand -en *monter, utstillingsskap*
stand -en fl *stønder, støndene etat, klasse, samfunnsgruppe, sosialgruppe*
stand være i stand = være i orden
standard -en *mønster, norm; kvalitet*
standardisere -te har -t *systematisere, ensrette; lage standard*
standart -en *fane, banner*

Øv med ordlista – oppgaver

(Alle orda som det spørres etter her, finnes på ordlistesida merket 154.)

1 Fem av de ti orda i ramma er feil skrevet. Stryk over orda med feil i.

interjuve, stakkato, staffeli, staffett, sputnikk, stabbur, dursje, skjørt, misserralbel, standard

2 Finn norske ord for disse fremmedorda:

a stadion, b staffeli, c stakkato, d stabil, e stagnasjon

3 Hvilke to kjønn har substantivet sprosse? _____

4 Nevn et verb på ordlistesida som har sterk bøyning. _____

5 Substantivene sprøyt, stakk og standard har alle to betydninger. Forklar.

6 Hva er en spuns? _____

7 Finn fremmedord for disse norske ordene: a stillstand, b pynt, c fane

8 Finn et ord på ordlistesida som kan skrives på to måter. _____

9 Finn et synonym til ordet pantsette på ordlistesida. _____

10 Finn synonymer til substantivet kujon. _____

11 Hva betyr verbet å gisse? _____

12 Finn minst ett adjektiv på ordlistesida. _____

13 Finn et norsk ord for substantivet monter. _____

14 Hva er en satelitt? _____

15 Nevn de to **ledeordene** på denne ordlistesida. _____

16 Forklar hva et ledeord er og si hvilken nytte vi har av ledeorda.

17 Hvilket av disse orda hører **ikke** heime på denne ordlistesida?

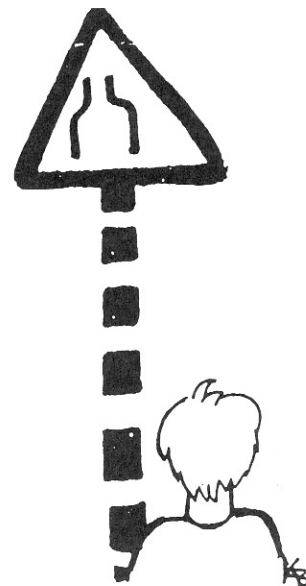
Stamp, spydig, statue, sprinter

Hvor mange minutter brukte du for å svare på oppgavene? _____

Skriveoppgave:

Lukk øynene. Sett blyantspissen ned på ordlistesida. Det ordet som blyantspissen peker på, skriver du på linja nedenfor. Gjenta denne pekingen til du har åtte forskjellige ord på linja.

Skriv nå en kort **tekst** der du bruker orda som du har skrevet ned på linja. Du kan selv velge hvilken sjanger du vil bruke. Her er noen forskjellige sjangrer: Dikt, fortelling, etterlysing, eventyr, sketsj, annonse, plakat osv.

“Der er jo diktet”

Elevdikt

Matpakkevers

Firkanta pakke
heimlaga, grå -
fire skiver
med brunost på.

Pe-er

Diktet

Diktet er skrevet,
leksa er gjort.
Snart er en ny dag,
tida går fort.

ab

Tanker ved dikt

Tom for tanker
rim og rytme
tomhet og atter tomhet
Men midt i tomheten
og sorgens kvaler
fort som et lyn
flerrende over den
gråblå himmel:
Der er jo diktet.

Peder

Alle lærerne

Alle lærerne
skjente på Nille
Hun skravlet i timen
Satt aldri stille

Siv

Framandord

Allegori -
er det ikkje
dongribuksar?
Det er noko
alle går i.

Mads

Forureining

Naturen i dag
eig vi i lag.
Folk køyrer bil,
sit med eit smil.
Tenkjer ikkje på
korleis dette skal gå

Björg

Foran speilet

Jeg ser ikke
ut.
Jeg ser heller
ut
gjennom vinduet.

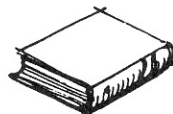
ef

Natur

En sol
En blomst
Et tre
En fugl...
... og ei gravemaskin

Peer

Høstdikt

Myrorna har gått till vila
i sina bruna pyramider.
Skogen står stilla
i sin evigtgröna prakt.

Lotta - klasse 4

Dumt

Opp klokka sju.
Springe føttene av seg
for å rekke bussen.
Lese lekser.
Lese lekser.
Kommer på skolen
- søren også.
Det er lørdag.

Odd

Fjell og fjord

Vide vidder
hvite tinder
dype daler
fiskerike vann
- fins dette i morgen?

Frank

Hva sier månen?

- Vi har alle
våre problemer,
sier månemannen.
Han titter ned
i senga mi
og ser
gråteansiktet mitt:
- Du har
kjærlighetssorg.
Og jeg er
full i dag.

Lise

Gåte

De beste vennene mine
er rare.
Noen er runde.
Noen er firkantet.
Gjett hvem de er.
Riktig
- pengene mine.

Etter regn

På gressplæner ligger piger
og tar solbad.
Drenger kigger over hækken
og deres øjne bliver store
som tekopper.

Karen 5. klasse

Lagkamerat Lars

Må du få mange dager gode
på vår felles klode.
Må du få skuddfot som stål
så du kan skåre mål.

Din venn Martin

Oppgaver til elevdikt

1 Diktene fordeles på grupper, hver på tre elever, elev A, elev B, elev C. Elev A leser diktet høyt, elev B følger med i teksten, elev C lytter. Så byttes rollene - slik at alle tre får prøve seg i alle rollene.

2 Diskuter på gruppene hvordan diktet bør leses slik at innholdet og stemningen kommer godt fram. Finn varierte måter å lese diktet på, for eksempel korlesing, veksellesing o.l.

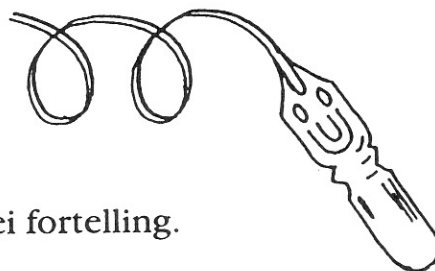
3 Lag ei opplesningsstund i klassen: Alle leser «sine» dikt, dvs. at alle dikt leses tre ganger.

4 Hvilke tre dikt likte du best? Skriv dem ned i prioritert rekkefølge og begrunn valgene dine.

5 Skriv ned noen ord eller ei linje som du likte spesielt godt. Begrunn valget ditt.

6 Oversett

- a - det danske diktet til bokmål.
- b - det svenske diktet til nynorsk
- c - et av nynorskdiktene til bokmål
- d - et av bokmåldiktene til nynorsk

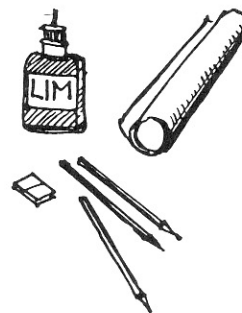
7 Ta utgangspunkt i ett av diktene og skriv ei fortelling.

8 Skriv med utgangspunkt i et av diktene en avisnotis.

9 Lag ei tegning eller en tegneserie i tilknytning til et av diktene.

10 Studer diktene og skriv eksempler på følgende litterære virkemidler:

- a gjentakelse
- b sammenligning
- c metafor
- d besjeling
- e dobbel betydning (homonym)
- f bokstavrim
- g kontrast
- h enderim, skriv ned rimorda

11 Skriv noen kortdikt selv. Du kan gjerne «låne» ideer eller noen ord fra diktene på elevdiktsida. Lag gjerne fargeglade tegninger til. Diktene kan samles i klassens diktbok.

Å være annerledes

Å være annerledes
er som å være i
en stor blomstereng
og du er en blomst som ingen
liker.

Å være annerledes
er som må være et lys på juletreet
som er bortgjemt
under en grein på treet.

Å være annerledes
er som å være ei fille
som blir brukt til
å vaske bilen med.

Å være annerledes
er som å være en baseball
som blir slått og
kastet hit og dit.

Å være annerledes
er som å leve i en
verden der ingen smiler
snakker eller ser på deg.

Eva

Ensom

Å være ensom
er å være alene.
Å være ensom
er å være trist.
Å være ensom
er å være sterk
Ensom

Wiggo B.

Å “forstå” dikt

Gjennom diktet viser dikteren oss hvordan han opplever verden omkring seg. Når dikteren f.eks. ser et bestemt dyr eller et redskap, vekker det til live minner og opplevelser han har hatt. Dette setter hans tanker i sving. Gjennom diktet bringer han sine tanker og erfaringer videre til leseren. Når vi hører eller leser diktet, er det godt mulig at vi opplever noe helt annet enn det som var dikterens bakgrunn for å skrive diktet. Å sette seg helt inn i en annen persons tankeverden, er nemlig ikke mulig. Et lite eksempel skulle vise det:

Vi kan f.eks. se på et tre utenfor vinduet. Tankene som kommer når vi ser på treet, er vidt forskjellige hos hver enkelt av oss. Tankerekken er påvirket av de opplevelser vi tidligere har hatt i forbindelse med et liknende tre.

Et dikt er altså en persons private tankerekke. Vi skal derfor ikke regne med at vi fullt ut forstår et dikt, for et dikt kan ikke sammenlignes med et matematikkstykke som det finnes en fasit til. Et matematikkstykke har en løsning, et dikt har mange “løsninger”.

Selv om vi ikke forstår alt i et dikt med vår fornuft, kan vi likevel ha utbytte av å høre eller lese diktet. Dersom vi føler at vi kjenner oss igjen i diktet, eller at diktet setter oss i en viss stemning, eller at det bare “sette i gang” noe i oss, har vi gjennom diktet fått noe. Diktet har gitt vår fantasi “næring”, og har på den måten gitt oss en opplevelse.

Kanskje oppdager vi også at vi gjennom et dikt har fått hjelp til å se og oppleve våre nære omgivelser på en ny og rikere måte.

Det er mange kunstarter som gir rik opplevelse uten at motakeren med sin fornuft forstår det han hører eller ser. Tenk f.eks. på musikk eller non-figurativ kunst.

Det er viktig at vi øver oss opp til å ta imot med åpne sanser. Det gjelder ikke minst når vi arbeider med dikt.

Barn, diktskriving og ordforråd

Elever på de laveste klassetrinn har for lite ordforråd for diktskriving, er det blitt hevdet. Det er riktig at det aktive ordforrådet er begrenset hos mange elever. Men i diktskriving har nettopp denne mangelen gitt morsomme og originale formuleringer og ord-sammenstillinger, i noen tilfeller kan det være snakk om språklige nyskapninger.

Et barn forteller f.eks. at døra mjauer, og en annen om at det er mye fugleprat i skogen. En tredje sier at det dråper når det småregner.

André Bjerke forteller et sted om en gutt (tre år) som skal berette om familiens nymalte hus: “Ikke sant at huset vårt er nymalt? Det ser ut som en presang!”

Her har barn fravristet språket nytt innhold. Og i denne bestrebelsen er de i godt selskap. Flere av våre fremste ordkunstnere har sagt at arbeidet med å gi ordene nytt innhold står sentralt i diktergjerningen.

Lommeboka

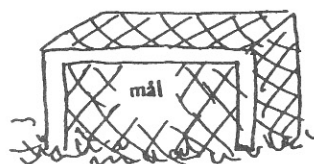
Lommeboka
full av
ingenting

Linn M.

Livet ...

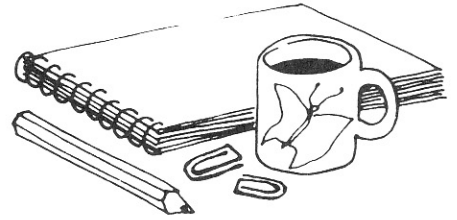
Livet er som ilden
Når flammen slukker
er leken slutt

Jonas

Mange gleder med dagbok

Flere av ungdomsskoleelevene enn jeg trodde skriver dagbøker. Ved uformelle håndsopprekninger i noen klasser viste seg at om lag tre firedeler av elevene skriver dagbok i en eller annen form. Som ventet er jentene i tydelig flertall også i denne boklige sysselen. Noen av elevene sier at de "er hekta på dagbokskriving." "Dagboka holder orden på livet mitt," bedyrer en elev. "Dersom det ble brann heime, er dagboka og sminkepungen det første jeg ville ta med meg," innrømmer en annen.

Dagbok – den mest frie og personlige sjangeren som fins?

Mange dagbøker har fryktinngytende førstesider. Her beskrives hvilke ulykker som vil ramme den personen som drister seg til å åpne og lese i dagbøkene. Det er ingen tvil om at disse ekte (autentiske) dagbøkene er en strengt personlig sjanger. Kanskje er sjangeren den mest personlige sjangeren som fins, men samtidig også den frieste. Sjangerblanding er vanlig. Dialekt, slang og setningsemner flourer.

Innholdet dreier seg om alt fra pizza og glødende kjærlighet til den svarteste sorg. Det mest faste er datering av innleggene. Ofte brukes referat som krydres med tanker og meninger. Dette gir tekstene et essaylignende preg.

De oppdiktede (fiktive) dagbøkene er skrevet for å bli lest av publikum. Derfor er de svært forskjellige fra de ekte dagbøkene.

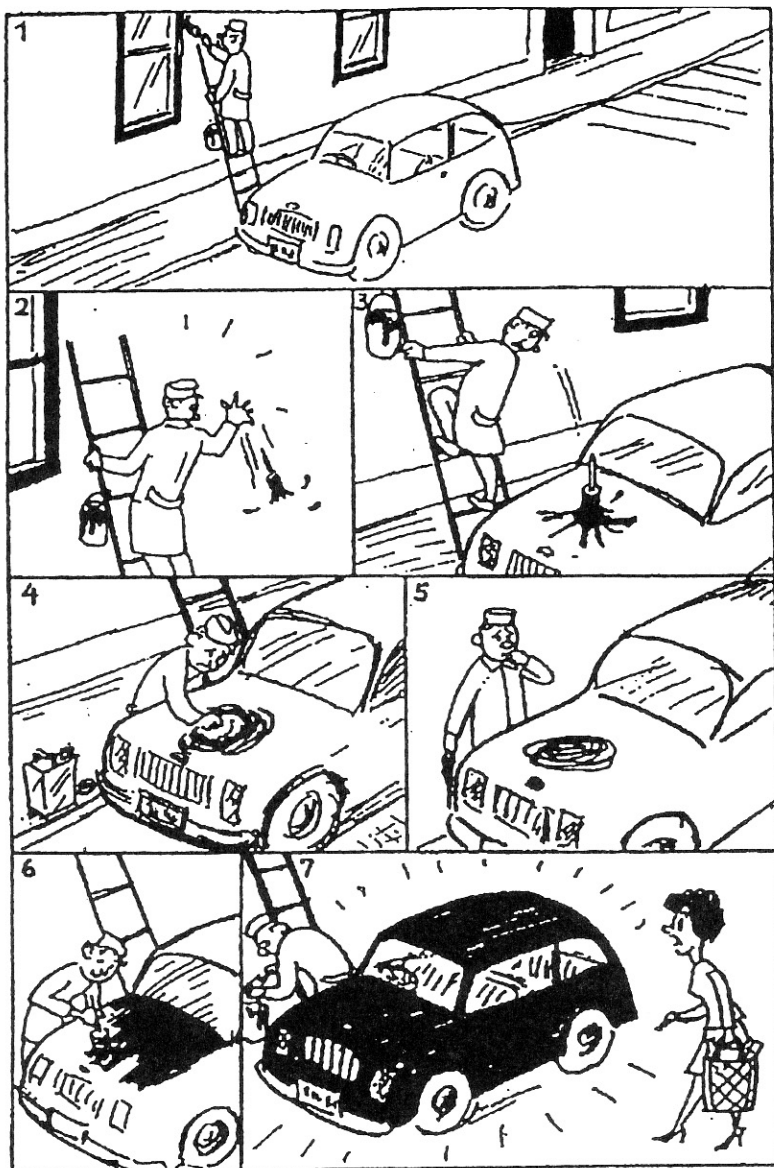
Mange gleder med dagbok

Alle har glede av å skrive dagbok. Det gir daglig språklig trening. Dagboka gir deg oversikt og hjelper deg med å planlegge framtida. Den som skriver dagbok er aldri alene, sies det. Derfor en dagbokskriving god terapi. Når en leser det en skrev for flere år siden, får en selvinnsikt. En blir bedre kjent med seg selv. Det fins ingen gode grunner som taler mot å skrive dagbok.

Oppgaver:

- 1 Skriv en tekst som du kan tenke deg at en kjent person kunne ha skrevet i dagboka si. Elevene i klassen leser tekstene til hverandre og gjetter hvem de kjente personene kan være. Tekstene samles i klassens kjendisdagbok.
- 2 Skriv en dagboktekst om din ønskedag.
- 3 Skriv en dagboktekst om den store uhellsdagen din. Du kan velge om du vil skrive en autentisk eller fiktiv tekst.
- 4 Lag en oppgave som har med dagbokskriving å gjøre.
- 5 Finn titler på ekte (autentiske) dagbøker.
- 6 Du skal oppfordre en venn til å skrive dagbok. List opp så mange argumenter som mulig som taler for at hun/han bør skrive dagbok.

Skriv om bilen som skiftet farge

Bruk flere sanser når du forteller: Se, hør, lukt, smak og føle. Når du bruker ordfantasien din, finner du sikkert ord som passer inn i alle fem rubrikene.

Tenk også på komposisjonen av teksten din. Kanskje blir framstillinga mer livfull om du ikke begynner med bilde nr. 1. Dette er et gammelt litterært virkemiddel som kalles IN MEDIAS RES. Det betyr midt i handlingen eller rett på sak.

Skriv en tekst med utgangspunkt i tegneserien. Du velger mellom disse synsvinklene:

1 Maleren forteller i jeg-form hva som skjedde.

eller

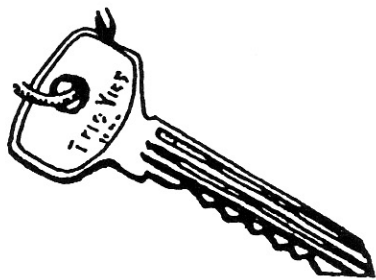
2 En utenforstående person, for eksempel du, har vært i nærheten og sett det som tegneserien viser. Tenk deg at du forteller om hendingen til en kamerat.

Lag selv en passende overskrift

Snakkebobler fylles med tekst

Skriv replikker – minst 30 ord.

Hva vil du si i disse situasjonene? Fyll ut snakkeboblene. Framfør replikkene

- a) Du treffer en klassekamerat som nettopp har mistet nøklene sine. Han/hun er for-
tvilet og ber deg om hjelp.
Hva svarer du?

- b) Du har avtalt å møte en
venn/venninne i byen kl.
17.00. Nå kommer du alt for
seint. På lang avstand ser du
at han/hun er sur.
Du må unnskyldes
deg. Hva sier du?

- c) Du synes at milkshaken
du har kjøpt, smaker
rart. Hva sier du når du
går tilbake til gatekjøk-
kenet for å klage?

Lag lignende oppgaver for medelevene dine.

Kryssord A (synonymkryss)

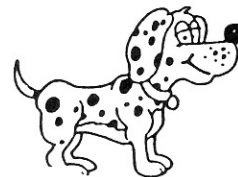
Alle orda som skal inn i dette kryssordet, er synonym til orda nedenfor.

Vassrett:

1. Underhaldningsprogram (engelsk)
3. Kyte, overdrive, smøre tjukt på
7. Jamrar, sutrar
10. Kvila, freden
11. Ikkje ville
12. Ukjend (ei anna form for framand)
13. Kvinner
15. Ikkje død
16. Fiolet
17. Dokter

Loddrett:

1. Stotre, snakke ugreitt
2. Aper, etterliknar
3. Støvel
4. Rein, blank
5. Avbetaling, avdrag (framandord)
8. Eldre, tilårskomen
9. Skjer, går føre seg
12. Dette, ramle
13. Halvferdig produkt hos bakaren
14. Dyrke

5 vassrett
i kryss C

Kryssord B (reisekryss)

Vassrett:

1. Kjentmann til sjøs
5. Spørje, oppmode
7. Skjenegåande trekkvogn
11. Lite strengeinstrument
12. More seg
13. Konjunksjon
14. Skoggud, tittel på ein roman av Knut Hamsun
15. Alfabetnaboar
16. Fredsorganisasjon (fork.)
17. Ferdelsårar i byane (bunden form)
19. Nasjonaldyret vårt
21. Syner trafikksignal
25. Fred, stille
26. Bra, fin
27. "Mjøsas kvite svane" (båt)
30. Reise
31. Dyr

Loddrett:

1. George Stephenson bygde det første (fork.)
2. ... Gundersen, ein av dyrefigurane til Kjell Aukrust
3. Sluttord i bøn
4. Gammal båt
5. Motordrive køyretøy
6. Gutenamn
7. Rom om bord i båt
8. Rom i tog
9. Telekommunikasjons-middel oppfunne av Graham Bell
10. Skjenegåande kommunikasjonsmiddel
16. Effektiv reisemåte
18. Drosje (framandord)
20. Spirer, veks
21. Prøve (framandord)
22. Trist, dårleg

23. Fordring
24. Hemmeleg formel
28. Husdyr
29. To like

Kryssord C (dyrekryss)

Vassrett:

1. Afrikansk hest med striper
5. Hund
8. Alfabetnaboar
10. Skogsdyr (hønsetjuv)
12. Dyr i jungelen (fleirtal)
13. Gutenamn
14. Storfugl (hann)
15. Hodyr (hest)
16. Vond lukt (omvendt)
17. Redde, frelse
18. Sjødyr/kommune i Oppland (2664)

Loddrett:

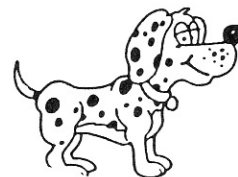
2. Bamsen
3. Åmer (omvendt)
4. Seletøy på hestehovedet
5. Gnagar (størst i Noreg)
6. Olav ... (Norsk konge som grunnla Bergen)
7. Vis, forstandig
8. Buskapen, krøttera
9. Svin
11. Ulv

19 vassrett i kryss B

Norskkruss 1 – 2005

Nynorsk

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 NAMSOS innan 9. april 2005.
Du deltek da i loddrekninga om ungdomsbøker.

5 vassrett i kryss C

Stadnamn/diktarnamn

Kva for ein diktar kan knytast
til kvart av namna nedanfor?
(Du kan velje mellom namna i
ramma)

1. Alvdal

2. Bjerkebekk

3. Alstahaug

4. Odense

5. Prestvegen

6. Røros

7. Aulestad

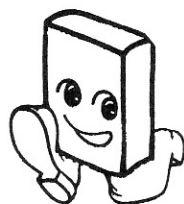
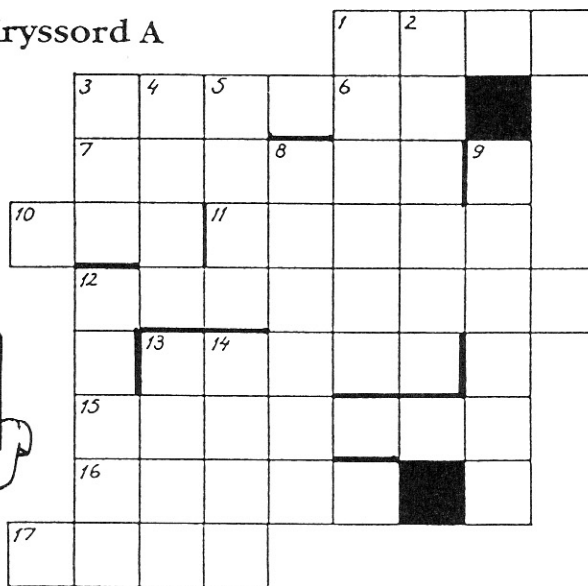
8. Nørholm

9. Venestøp ved Skien

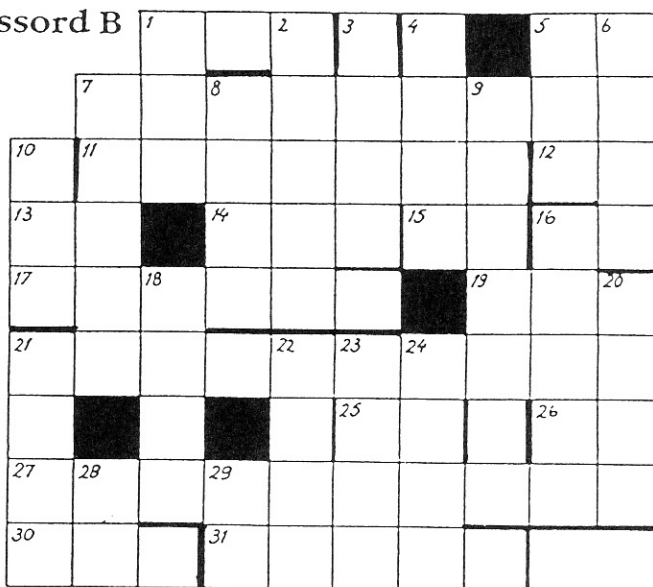
10. Jøa i Namdalen

Knut Hamsun, Sigrid Undset,
Bjørnstjerne Bjørnson, Alf Prøysen,
Johan Falkberget, H. C. Andersen,
Petter Dass, Olav Duun, Kjell
Aukrust, Henrik Ibsen

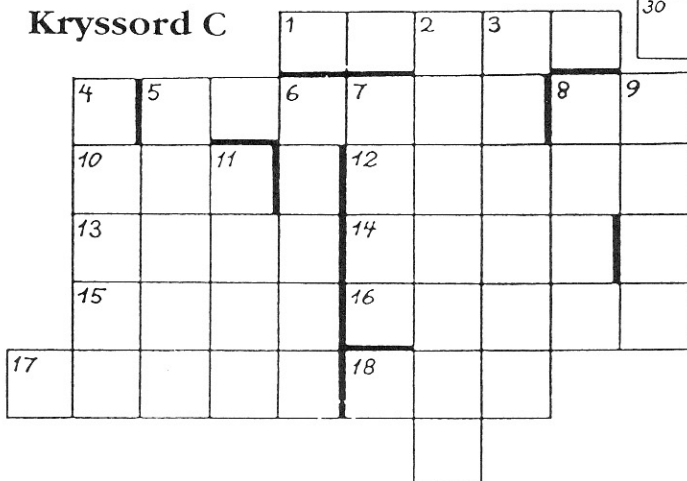
Kryssord A

Kryssord B

Kryssord C

Var oppgåvene lette å løyse?

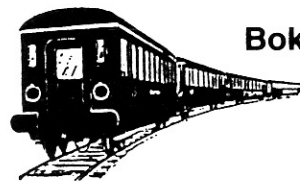
Namn:

Klasse:

Skule:

Adresse:

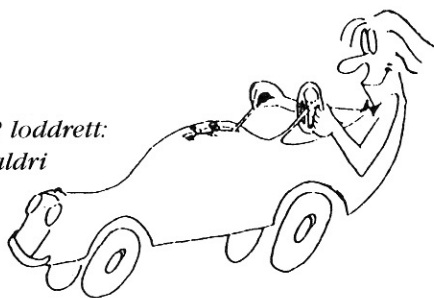
Norskkryss 1 – 2005

Bokmål

Kryss A

Denne gåten gir løsningen på 2 loddrett:
Hvem kan alle se selv om den aldri
kommer fram i solskinnet?

Vannrett:

3. Vindtett sportsbluse
8. Gjemme, samle på
9. Jentenavn
10. Gave
11. Uforfalsket, naturlig
12. Kommunikasjonsmiddel
13. Par
14. Tenne opp (omvendt)
15. Juling/kratt/plante
16. Dreie, snu
18. Månefase
20. Tankeoverføring
25. Antonym til komedie
28. Hovdyr (tigerhest)
29. Engelsk herre (forkortelse)

Loddrett:

1. Gledde seg, lo
2. Der sola ikke kommer til
3. Matlyst
4. Bedøvelse
5. Stedfortreder
6. Antonym til profesjonist
7. Rundsang/stort skytevåpen
19. Har, besitter
21. Tone
22. Eventyrbror (den eldste)
23. ---- og Eva
24. Antonym til snakker
26. Alfabetnaboer
27. Bokstav nr. 7 og nr. 2

Kryss C

Emne: Synonymer og antonymer

Vannrett:

3. Synonym til sanke (f.eks. bær)
8. Antonym til mett
11. Synonym til ansikt
12. Synonym til jobb, stilling
13. Synonym til "satt fyr på"
14. Synonym til klovn, bajas
16. "– da hørte jeg fra ----
en gjøk som gol: Ko-ko".
17. Synonym til værelse (omvendt)
18. Antonym til moll
20. Synonym til haste, skynde seg
21. Synonym til ape, etterlikne
23. Antonym til fattig (omvendt)
24. Synonym til føle, fornemme
25. Vektenhet (fork.)

Loddrett:

1. Synonym til herm, etterlikn!
2. Synonym til spekulér, bruk
hodet!
4. Synonym til flammen (gam-
melt ord)
5. Tykk ullfrakk som har fått
navn etter et sted i Irland
6. Steintøy laget av leire
7. Synonym til hyppig, titt
8. Antonym til 7 loddrett
9. Antonym til tykk
10. Synonym til menn, karer
15. Synonym til stille, fredelig
19. Synonym til steinrøys
21. Synonym til eie, besitte

Kryss B

Emne: Synonymer, antonymer,
homonymer

Vannrett:

1. Antonym til tomt
5. Øm/rift
6. Tall/senke (f.eks. et flagg)
8. Årstid/eiendomspronomen
9. Antonym til elsker
10. Barsk/snøre, tau
13. Synonym til mark, jorde
14. Antonym til fattig
16. Mynt/er taus
18. Synonym til barket, gammel
sjømann
19. Antonym til tape
20. Synonym til palass, borg
21. Synonym til lege (fork.)
22. Bokstav nr. 5 og nr. 8
24. Synonym til utlegg
27. Synonym til skispor
29. Synonym til renne, skli
30. Synonym til glatt

Loddrett:

1. Sau/mottar
2. Klokke/steinrøys
3. Antonym til stort
4. Synonym til øver
5. Synonym til skramme, rift
6. Synonym til læremne
7. Synonym til irriterer
9. Bokstav nr. 8 og nr. 14
11. Synonym til kort underbukse
12. Synonym til gjenlyd
15. Synonym til galt
16. Antonym til lekk
17. To like vokaler
19. Synonym til falle
21. Synonym til poesi, lyrikk
23. Synonym til skrik
25. Synonym til tosk, flåkjeft
26. Synonym til krøtter
28. Skjenk/tøm!

Homonymer er ord som staves og
uttales likt, men har ulik betyd-
ning. Ordet krone kan f.eks. bety
både en mynt og bodepynt – alt

etter den sammenhengen det står i.
I kryssordet ville det stå: Mynt/bode-
pynt. Løsningen (nøkkelordet) blir
her krone.

Norskryss 1 – 2005

Emner: Synonymer, antonymer, homonymer, fremmedord.

Løsningen sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 Namsos, innen 9. april 2005.
Du deltar da i loddtrekningen om ungdomsbøker

Alle oppgavene må være
rett utfylt om du skal være med i
trekningen om bokpremier.

Fremmedord som likner hverandre

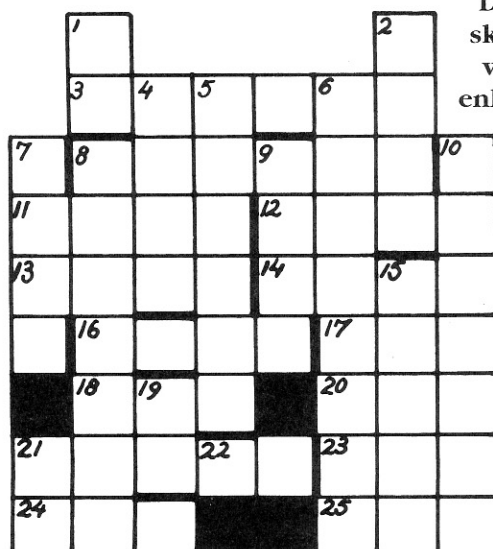
Hvilket av disse ordene betyr –

1. å minske
a refusere b rekvirere c redusere
2. å snakke sammen
a konversere b konservere c kontrollere
3. lovforslag
a proporsjon b provisjon c proposisjon
4. strid, tvist
a kontrast b kontrovers c kontur
5. slaginstrument
a marina b marionett c marimba

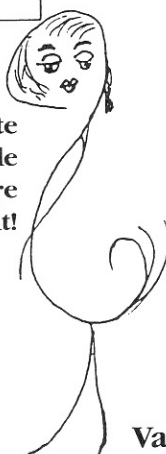
Skriv tippetegna, a, b, eller c, her:

1	2	3	4	5

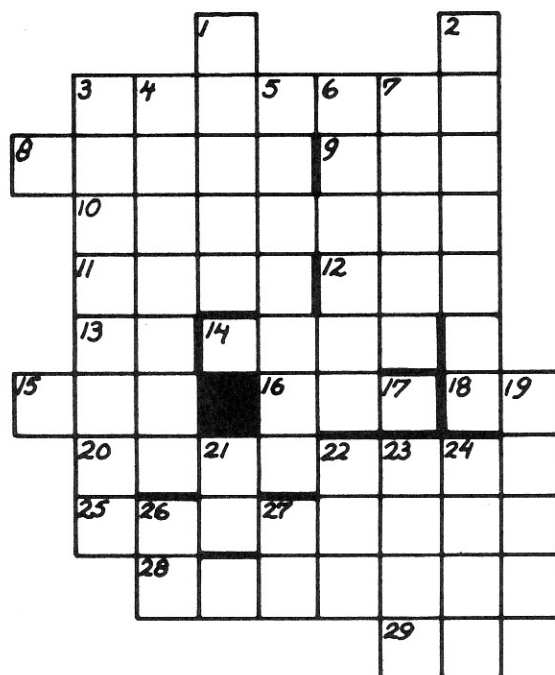
Kryss C

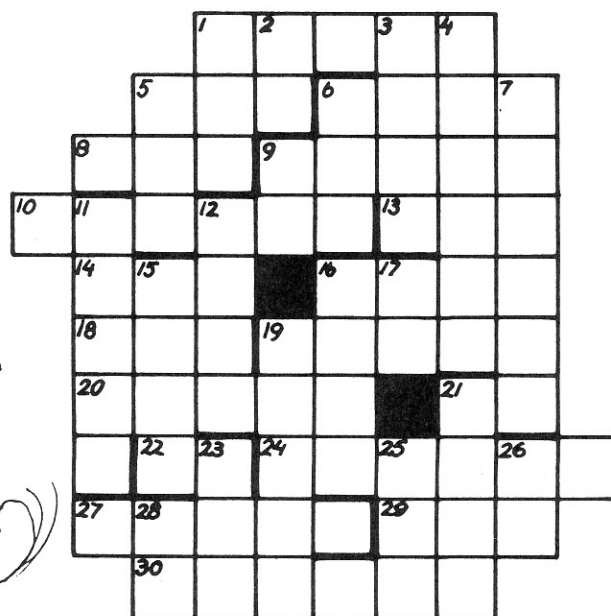
Dette
skulle
være
enkelt!

Kryss A

Kryss B

Var oppgavene lette å løse? _____

Navn: _____ Klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

Tentamen i norsk hovedmål

Bokmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVARSOPPGAVER

1 TEGNESERIE

Du skal holde et foredrag i klassen om en tegneserie du liker å lese. Fortell om de viktigste figurene, hvordan de ser ut, og hvilke særdrag de har. Gjør rede for hvorfor du liker denne serien, og si hva som er bra, og hva som er mindre bra.

Lag overskrift selv.

2 MIN ØNSKEAVIS

En dagsavis har lyst ut en konkurranse for ungdom. De som ønsker å delta i konkurransen, skal skrive en artikkel med overskrifta "Min ønskeavis". Her skal deltakerne gjøre rede for sine avislesevaner. Foretrekker du lokalaviser framfor de store riksavisene? Hvilket stoff bør avisene ha mer av? Hvilket stoff kan med fordel reduseres? Grunngi synspunktene.

Deltakerne oppfordres også til å si om de foretrekker aviser med mange og store bilder og feite overskrifter – eller om de synes avisene bør bringe mindre billedstoff, men inneholde mer artikkel- og reportasjestoff og fyldige film-, musikk- og bokomtaler.

Overskrift: Min ønskeavis.

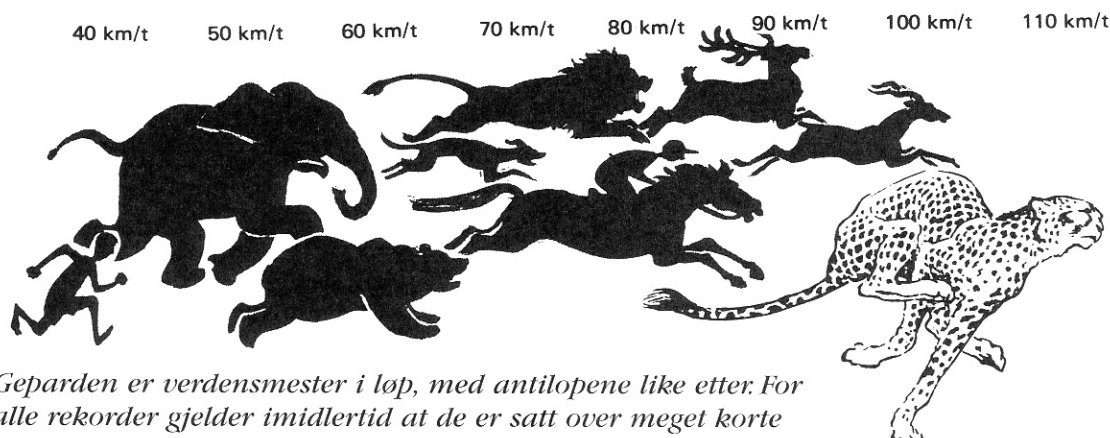
3 JEG UNDRER MEG OVER

I romanen "Sofies verden" møter vi ei jente som undrer seg over livet. Hvem er jeg? Hvor kommer jeg fra? Hva er meningen med livet?

Skriv en tekst om noe du undrer deg over. Skriv et essay, en artikkel, en monolog, dagboksider eller et kåseri.

Overskrift: Jeg undrer meg over...

4 HVA KAN DYR PRESTERE?

Geparden er verdensmester i løp, med antilopene like etter. For alle rekorder gjelder imidlertid at de er satt over meget korte distanser.

Hvilket dyr løper hurtigst?

Den afro-asiatiske geparden må utropes som ubestridt verdensmester i firbeins-løp. Den skal ha prestert 114 kilometer i timen! På annenplass ligger forskjellige antilopearter med ca. 100 km/t, bl.a. præricantilopen og den mongolske gasellen. Løven kan, overraskende nok, forfølge sitt bytte med en fart over 80 km/t, men bare over en meget kort strekning. Hjorten, som mange regner som et kjappfotet dyr, holder seg normalt på 70-80 km/t, altså ikke stort mer enn en god veddeløpshest. Et annet veddeløpsdyr, mynden, klarer 55-65 km/t.

Merkeligere er det i grunnen å tenke seg at enkelte bjørnearter kan løpe temmlig fort – og over kortere strekninger har faktisk elefanter prestert å løpe med en fart av 40 km/t.

Kan dyr forstå hverandre?

Dyr kan meddele seg til hverandre, f.eks. ved hjelp av tegn og lyder. Men de kan ikke snakke med hverandre, samtale, slik som vi mennesker.

Selv mennesker meddeler seg jo ikke til hverandre bare med ord. Vi kan gi uttrykk for sinne, vise likegyldighet ved å trekke på skuldrene, nikke eller riste på hodet og gestikulere med hendene – og bli forstått uten at et eneste ord er sagt! Mange dyr kan gjøre noe lignende.

Når en høne med kyllinger kakler voldsomt eller trykker seg sammen, forstår alle kyllingene umiddelbart at dette er en slags advarsel. Når en hest vrinsker eller stamper med forbeina, skjønner andre hester hva meningen er. Mange dyr kan oppfatte selv meget svake tegn eller signaler som kommer fra deres egne. Hvis en fugl bare flyr opp og setter seg på en grein for å hvile litt, reagerer ikke de andre fuglene. Men hvis den flyr opp på en bestemt måte, så forstår de at den har det travelt med å komme seg vekk, og så gjør de sannsynligvis likedan.

Hunder kan meddele seg til omverdenen på forskjellige måter. De nøyer seg ikke med å gjø, de kan også finne på å tute, knurre, snerre og hyle, løfte en pote eller flekke tenner. Andre hunder forstår lett hva det betyr.

Dyr meddeler seg til hverandre ikke bare ved hjelp av lyder og bevegelser, men også med lukt. De fleste dyr som lever i flokker, holder sammen ved hjelp av lukten. Og vi vet at f.eks. hunder kjenner hverandre igjen på lukten.

(Fra Bare spør, Chr. Schibsteds forlag)

Vi kan undre oss over hva dyr kan prestere. Skriv en tekst der ett eller flere dyr er i hovedrollen. Teksten kan være faglitterær eller skjønnlitterær. Du velger selv sjanger. Lag overskrift selv.

5 VI KRANGLER OG KRANGLER

Jeg tror ikke vi har godt av å få lov til alt mulig. Dessuten vet vi at de voksne bryr seg fordi de er glade i oss. Og det er godt for barn og ungdom å vite.

Vera

En feil mange foreldre gjør, er at de hører mer på rykter enn på sine egne barn om hvordan det går for seg på diskotek og restauranter. Om de har hørt snakk om fyll på et sted, stoler de mer på det enn på det positive deres egne barn kan fortelle fra stedet.

Gina

Når jeg en gang får tenåringer i huset, vil jeg la dem kjøpe de klærne de har lyst på, selv om det er dyrt. De skal få lov til å følge moten og ikke gå med klær som er helt avleggs.

Irene

Det var en gutt som sa:
"Det er så deilig å være helt uenig med far, for da kjenner jeg at jeg er til!" Den gutten var i ferd med å finne sin egen "identitet", han holdt på "å finne seg sjæl".

Krangle-ord

Vi krangler bestandig om min "uvettige bruk av":

penger
telefonen
klær og sko
senga (om formiddagen)
kosmetikk og annen "pynt"
volumet på "anlegget"
cola og potetgull
syltetøy
badet

Og så krangler vi om:

hår sex
rydding
mine venner
skolearbeidet
røyk og "stoff"
søsken og slektninger
"gamle dager" og nå
motersykkel
uteliv
fest

og mye mer

Verst på søn- og helligdager/
og i feriene

Anonym

Studer tekstene ovenfor. Skriv en tekst om krangling mellom ungdom og voksne. Velg en sjanger som passer.

Lag selv overskrift.

6 ORDSPRÅK

Her er noen ordspråk:

"Den som ler sist, ler best."

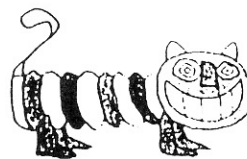
"Når katten er borte, danser musene på bordet."

"Aldri så galt at det ikke er godt for noe."

"Det er ille når kyllingen vil lære høna å verpe."

"Ei fjær kan bli til fem høner."

Skriv med utgangspunkt i ett av ordspråkene ei fortelling, et brev eller en dagbokstekst.

Bruk ordspråket som du velger, som overskrift

7 FRILUFTSLIVETS ÅR 2005

Dronning Sonja åpnet i januar friluftslivets år 2005. I sin tale understreket hun blant annet at friluftsliv er det norske av det norske. Friluftsåret er en del av hundreårsfeiringen i 2005. Folk skal lokkes ut i naturen og få erfare at bevegelse gir trivsel og god helse.

Skriv en tekst om gleden ved å ferdes i naturen. Du kan forme teksten din som et leserinnlegg der du framhever det positive ved å bruke naturen og oppfordrer folk til å dra ut i skog og mark. Eller du kan skrive ei fortelling, en artikkel, et intervju eller et kåseri.

Lag selv overskrift.

Forelsket dikt

Å være forelska er jammen ikke lett

Viss jeg møter en jente, som er litt spesiell

Føler jeg meg litt flau.

Men hvis jeg er sammen med noen,

så blir det litt bedre.

Kanskje vi følger etter,

Å kanskje lytte på det de sier.

Eller bare gå fram og ta en liten prat.

Somle-dikt.

Somlekoppen Martha
er i farta

somler som bare det

ned gata løper det i sneglefart så klart!

Skoleklokka ringer,

å nei å nei

stokkar meg!!!

-somler med leksene

-somler med maten

-somler og somler

Det å være meg

det er jammen ikke lett!!!

Martha.

Hva vet du om litteratur og språk?

- 1 Sett disse forfatterne i tidsriktig rekkefølge:
Henrik Ibsen, Snorre Sturlason, Camilla Collett, Jostein Gaarder
- 2 Sett disse tekstene i tidsriktig rekkefølge:
Ja, vi elsker, Erasmus Montanus, Håvamål, Kristin Lavransdatter
- 3 Hvilke ordklasser finner du i disse ordspråkene?
En god latter forlenger livet. Tomme tønner ramler mest.
- 4 Hvem har diktet om disse personene?
Synnøve Solbakken, Jeppe på Berget, Terje Vigen, Sofie ("Sofies verden")
- 5 Hvilke landsdeler kom hver av disse forfatterne fra?
Alf Prøysen, Arthur Arntsen, Ivar Aasen, Olav Duun
- 6 I hvilke land hørte disse forfatterne heime?
H. C. Andersen, Selma Lagerlöf, Snorre Sturlason, W. Shakespeare
- 7 Hvilke meget kjente forfattere har diktet disse sangene?
Ja, vi elsker, Du ska få en dag i måra, Mellom bakker og berg,
Gud signe vårt dyre fedreland (fedrelandssalmen vår)
- 8 Hvilke sjangrer hører hver av disse titlene heime i?
Peer Gynt, Håvard Hedde, Jostedalsrypa, Kardemomme by
- 9 Plukk ut de fem ordene med ordfeil i. Skriv dem rett.
nysgjerrig, intressant, billettuke, sjangse, alltid, aldrig, moro, gift
- 10 Skriv av teksten nedenfor og sett inn alle tegn som mangler. Skriv stor for-
bokstav der det skal være.
Hun sa forsiktig hvorfor valgte dere meg hun tilføyde at hun var meget
meget glad for valget.

Elevene kan arbeide individuelt eller i grupper med disse oppgavene. Pargrupper kan også intervju hverandre. Elev A er spørrer på de første 5 spørsmålene. Elev B spør på de siste 5. Hvem får flest rette?

Skriv og syng

Kor bitte lite treng ein til –

Kor bitte lite treng ein til
for lykkeleg å vere.
Eit muntert sinn, eit vennleg smil
frå ein som vil deg ære.
Ei hytte som gir nattely
og fuglesong ved morgongry.
Og visdom nok så du forstår
og nytte denne lære.

Gull har sin glans og makt sitt verd
og rangen skjemmer ingen.
Og bra det er å vere lærd,
men det er ikkje tingen.
Nei, bruk det sunne folkevett,
og gjer det som du veit er rett.
For denne bora ber du lett
og stele ho kan ingen.

Fritt etter Jens Zetlitz, ved J. H.

1. Hvilke tanker ga denne teksten deg? Skriv om det! Velg selv en høvelig sjanger.
2. Skriv ett eller flere vers til på denne sangen.

Gammel melodi.

Sang med huller i

Sett inn ord som du syns passer på de åpne linjene.
Bruk helst ikke det samme ordet flere ganger.
Hvilke to ordklasser fikk du mest bruk for?

Sanglimericker

Limericken er et humoristisk, lite dikt bygd opp etter fastlagt mønster. I første linje presenteres gjerne en person eller et stedsnavn. Men dette er ikke noen fast regel. I siste linje bør det helst komme et overraskende og morsomt poeng.

Limericken skal ha en bestemt rytme, og den skal bygges opp etter rimsystemet aabba. Første, andre og femte linje skal rime innbyrdes. Det samme gjør tredje og fjerde linje. De tre lange linjene skal ha tre versføtter (tunge stavinger), og de to korte (bb) skal ha to versføtter.

Mel.: Maren i Myra.

En elg vaska rygg, buk og bein.
Han skubba og gnei så han skein.
:/Det var elgjakta snart
derfor såg han det klart
at no passa det best å bli rein. :/

Ny ring

Ei manneglad dame fra Mår
skifter ektemenn så det forslår.
:/Fart er hennes pre.
Ja, hun er som et tre:
Hun får ny ring hvert eneste år. :/

Tusenbeinets skokjøp

Herr Tusenbein er nå blitt blakk.
Kjøpte nysko så regnskapet sprakk.
:/ Går skuffa omkring,
sier sjøl ingenting.
Akk, men nyskoa knirker: Krakk, krakk! :/

Rett tid

«En hver vet jo litt,» sa herr Røgn.
Og han farer aldri med løgn.
:/ «Selv ei klokke som står
kan som alle forstår,
vise rett tid to ganger per døgn.» :/

Aktiv kvinne

Sivs samliv med Holm gikk i stå,
med Hoff og med Haug likeså.
:/ Og nå her om dagen
så sparket hun Hagen.
Nå kalles hun kun 4H. :/

Skriv og syng flere sanglimericker.

Spillesangen

Melodi: Per Spellmann –

Når Line skal _____ på sin klarinett,
så _____ hun gjerne en _____ me-
nuett.
Og tonene _____ så _____ og
_____ når Line _____ sin _____ menuett.
Slik _____ hun sin menuett
så _____ og _____
på klarinett.

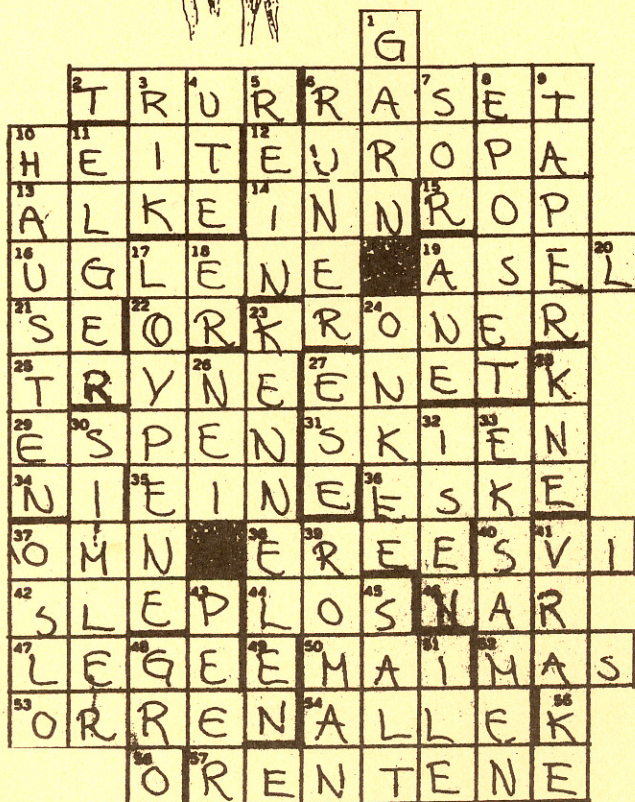
Kryssordløsninger 4 – 2004

Bokmål

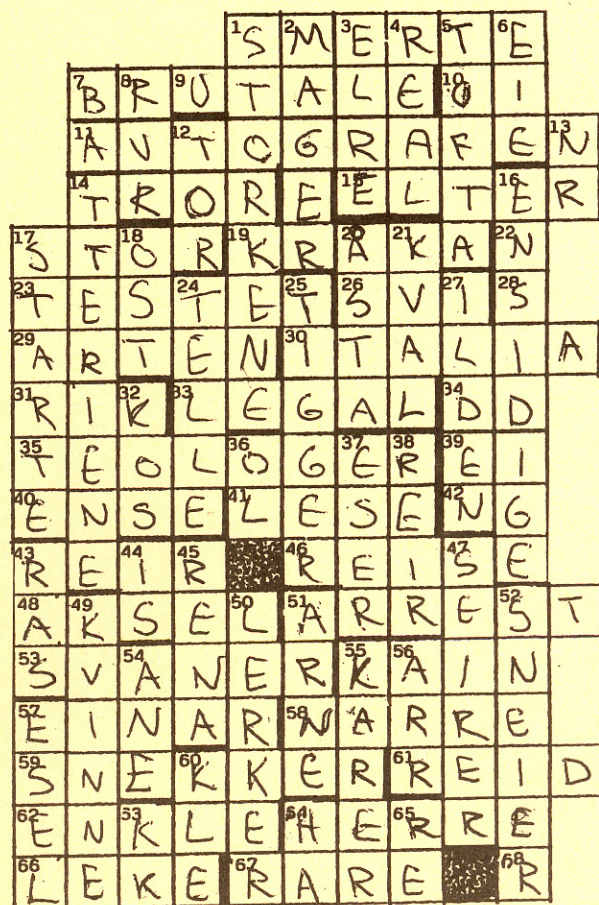

Nynorsk

11 loddrett

19 vannrett

Oppi desse oppgåvene
må vite rest leyste om du
skal vere med i teikninga.

Kvem har dikta desse
søngane? Vel mellom
dikta i ramma
nederst på sida.
1. Blåmann, Blåmann,
buktken min

As O. Vinje
2 Mellom bukta og berg

Jonas Aron
3 Gud eignar vår dyre
føderland

Elias Blix
4 No livnar det i hundir

Elias Blix

5 Det lyser i stille grender

Jakob Sande
6 Fagert er landet -

Anders Hovind

7 Du skal få ein dag i
måni

AF Pærgesen
8 Å Vestland, Vestland

Tore Ojasetor
9 Vi skal ikkje sova burt
sunnaratta

Aslaug Læstad Lyngre
10 Vårsg

Hans Hylabakk

Hvem av forfatterne i rammen
nedenfor har skrevet om hver
av følgende personer?

1 Dustefjerten
RUNE BELSVIK
2 Harry Potter

J.K. ROWLING
3 Appelsinpiken

JOSTEIN GAARDER
4 Emil i Lønneberget

ASTRID LINDØREN
5 Svein og rotta

MARIT NICOLAYSEN
6 Kurt (som kjører truck)

ERLEND LOE
7 Erasmus Montanus

LUDVIG HOLBERG
8 Synnøve Solbakken

BJØRNSTIKENE
9 Elling BJØRNSEN

INGVAR AMBØRNSEN
10 Hedda Gabler

HENRIK IBSEN

Kodegâte

Jeg er rød mens jeg lever, blir svart når jeg dør.
Svaret er enkelt: En stor haug med...

Hvem er jeg?

Du finner det rette svaret ved å bytte ut hver bokstav i koden under med bokstaven som kommer etter i alfabetet.

Løsning: FKÆQ =

B-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

NORSKnytt

Norsknytt 1 – 2005

Innhold

- 1 Verdensrekord i rettskrivningsendringer
Ei bok som begynner straks – en gave til nynorsken
- 2 Kryssordvinnere – Norsknytt 4 – 04
Eventyret om hvorledes aa ble til å
- 3 Når ordene ikke kommer
- 4 På besøk hos Ingvar Ambjørnsen
- 5 Moro med rim og rytme
- 6 Pengesedlene forteller litteraturhistorie
- 7 Hvor ligger Norges eldste gate med kvinnenavn?
- 8 Å skrive er et håndverk
- 9 Tema: Bøker og lesing
- 10 Nynorsk – bokmål, kva er likt, kva er ulikt?
- 11 Nynorsk miniordliste
- 12 Jeg - en hundeeier
- 13 Drypp fra lærer til lærer
- 14 Øv med ordlista – det lønner seg
- 16 Elevdikt – "Der er jo diktet"
- 18 Å "forstå" dikt
- 19 Gleder med dagbok
- 20 Skriv om bilen som skiftet farge
- 21 Fyll snakkeboblene med tekst
- 22 Norskkryss, nynorsk 1 - 2005
- 24 Norskkryss, bokmål 1 - 2005
- 26 Tentamensoppgaver i norsk
- 30 Forelsketdikt – Somledikt
- 31 Hva vet du om litteratur og språk? Pararbeid
- 32 Syng og skriv: Kor bitte lite treng ein til -
- 33 Kryssordløsninger 4 – 2004

TJENER

Alle har en tjener
Min og din tjener
heter det samme:
Gjør det selv

"Fnugg"